

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ  
МИНИСТРЛИГИ  
КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ**

**КЫРГЫЗ ТИЛИНИН ПРОГРАММАСЫ  
5-9-класстар**

**Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн орто мектептер жана  
гимназиялар үчүн**

**Бишкек – 2018**

Кыргыз тилинин программасынын өркүндөтүлгөн жаңы редакциясы Кыргыз билим берүү академиясынын Мамлекеттик, расмий жана чет тилдер лабораториясында иштелип чыкты.

**Программаны түзүүчүлөр:** [доцент А.Сапарбаев], п.и.д., профессор Б.Өмүралиев, профессор С.Үсөналиев, п.и.д. В.И.Мусаева, КРдин эмгек сиңирген мугалими Н.Абдесов, п.и.к., доцент Б.А.Абдухамидова. **Илимий редактор:** п.и.д., профессор С.К.Рысбаев

Кыргыз тилинин программасы. 5-9-класстар. Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн орто мектептер жана гимназиялар үчүн. – 2018. – 77 б.

Бул программа Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн «Билим берүү жөнүндө», «Мамлекеттик тил жөнүндө» мыйзамдарын эске алуу менен Кыргыз Республикасынын билим берүү жана илим министрлиги тарабынан бекитилген *«Кыргыз тилин эне тил катары окутуунун предметтик стандартынын» (5-9-кл. 10-11-кл. 2014)* негизинде иштелип чыкты.

Программада кыргыз тилин эне тил катары окутуунун деңгээлин жогорулатып, натыйжалуулугун арттыруу максатында тилдик-грамматикалык материалдарды каражат катары колдонуу менен окуучулардын оозеки, жазуу кеп маданиятын калыптандыруучу практика түрүндөгү машыгуу, көнүгүүлөргө кеңири орун берилди. Эң башкысы «Кыргыз тилин эне тил катары окутуунун предметтик стандартындагы» эне тилин максатка ылайыктап, натыйжалуу окутуу үчүн кептик, тилдик жана маданий компетенттүүлүктөрдүн негизинде инсанга багыттап окутуп-үйрөтүүгө басым жасалып, ар бир класстын аягында аталган компетенттүүлүктөр боюнча окуучулар ээ боло турган окуп-үйрөнүүдөн күтүлүүчү натыйжалар сунушталды.

## МАЗМУНУ

	<b>I. ЖАЛПЫ ЖОБО</b>	
	Түшүнүк кат.....	4
<b>1.1.</b>	Предметтин Базистик окуу пландагы орду .....	4
<b>1.2.</b>	Кыргыз тилин эне тили катары окутуунун максаты жана милдеттери .....	
<b>1.3.</b>	Кыргыз тили предмети боюнча базалык билим берүүнүн компетенттүүлүктөрү .....	5
	<b>II. ПРЕДМЕТТИН МАЗМУНУ</b>	
<b>2.1.</b>	Программадагы бөлүмдөрдү окутуудагы сааттардын катышы таблица менен .....	11
<b>2.2.</b>	Кыргыз тили программасынын түзүлүш принциптери, түзүлүшү, негизги мазмуну.....	13
	<b>III. ОКУУ ПРОЦЕССИН УЮШТУРУУ ФОРМАЛАРЫ ЖАНА БААЛОО</b>	
<b>3.1.</b>	Билим берүү процессин уюштуруу формалары .....	13
<b>3.2.</b>	Окуучулардын окуу ишмердүүлүктөрүн баалоонун критерийлери.	19
	<b>IV. МАТЕРИАЛДЫК-ТЕХНИКАЛЫК КАМСЫЗДОО</b>	
<b>4.1.</b>	Ресурстук камсыздоого коюлган талаптар .....	25
<b>4.2.</b>	Шыктандыруучу окуу чөйрөсүн түзүү .....	25

# I. ЖАЛПЫ ЖОБО

## ТҮШҮНҮК КАТ

Бул программа окуучулардын кыргыз тили предметинен ала турган билимдеринин мазмунун аныктаган жана окуучулардын даярдыгынын деңгээлин белгилеген нормативдик документ болуп эсептелет.

Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептердин 5-9-класстары үчүн кыргыз тилинин программасы (*мындан ары – программа*) төмөнкү расмий документтердин негизинде түзүлдү:

- Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндөгү» мыйзамы. - Бишкек, 2003-ж.;
- Кыргыз Республикасынын жалпы орто билим берүүчү уюмдары үчүн Базистик окуу планы;
- «Кыргыз Республикасынын мектептеринде жалпы орто билим берүүнүн мамлекеттик стандартын бекитүү жөнүндөгү» Кыргыз Республикасынын өкмөтүнүн 2014-жылдын 21-июлундагы №403 Токтому;
- КРдин жалпы билим берүүчү мектептеринде кыргыз тили предметинин предметтик стандарты (2015-жыл);
- Кыргыз Республикасын 2013-2017-ж.ж. туруктуу өнүктүрүү багытындагы улуттук стратегиясы;
- Кыргыз Республикасын 2013-2017 ж.ж. туруктуу өнүктүрүү багытындагы улуттук стратегиясын ишке ашыруу боюнча Өкмөттүн программасы

### 1.1. Предметтин Базистик окуу планда алган орду

Базистик окуу планынын мамлекеттик компонентине ылайык, жалпы орто билим берүүнүн негизги жана жогорку баскычтарында кыргыз тили предметине төмөндөгүдөй окуу жүктөмү аныкталган:

к\№	Класстары	Жума бою	Жыл бою
1.	5-класс	4 сааттан	136 саат
2.	6-класс	4 сааттан	136 саат
3.	7-класс	3 сааттан	102 саат
4.	8-класс	3 сааттан	102 саат
5.	9-класс	2 сааттан	68 саат

### 1.2. Кыргыз тили предметинин максаты, милдеттери

Кыргыз тили – кыргыз элинин мамлекеттик тили, улуттук маданияттын эң жогорку формасы катары саналат. «Кыргыз тилин эне тил катары окутуунун предметтик стандартында» *кыргыз тилин эне тил катары мектептерде окутуунун максаты* бул - «окуучуларды кыргыз тилинин лексикалык-грамматикалык байлыгын оозеки жана жазуу кебинде активдүү колдоно билүүгө, кеп ишмердүүлүктөрүнүн бардык түрлөрүндөгү компетенттүүлүктөрүнө ээ болууга, кеп маданиятынын эрежелерин кебинде туура сактоого үйрөтүү» - деп көрсөтүлгөн.

5-9-класстарда кыргыз тилин окутуунун *жалпы милдеттери* (таанып-билүүчүлүк, жүрүм-турумдук, баалуулук) төмөнкүлөрү:

*Таанып-билүүчүлүк* – окуучуну эне тилинин өз жашоо-турмушундагы, коомдогу, ишмердигиндеги орду менен маанисин так аныктап, билүүгө үйрөтүү менен эне тилин

дүйнөнү таанып-билүүнүн каражаты жана чындыкты чагылдыруунун, ошондой эле, башка окуу предметтери боюнча билим алуунун *куралы* катары колдонууга көнүктүрөт. Тил жана кеп, тил жана аң-сезим, тил жана ойлоо, тил жана маданият түшүнүктөрүнүн ажырагыс биримдигин жеткиликтүү түшүндүрөт. Кыргыз тилинин фонетикалык системасын лексико-фразеологиялык байлыгын, грамматикалык түзүлүшүн, орфографиялык, пунктуациялык жана орфоэпиялык эрежелерин практикалык негизде өздөштүрүп, өз кебинде колдонууга үйрөтөт. Окуучуну эне тилинин тил бирдиктеринин маанисин жана функцияларын толук аңдап билүүгө, эне тилиндеги кубулуштарды, фактыларды талдай алууга үйрөтүү менен оозеки жана жазуу кебиндеги кыргыз адабий тилинин нормаларын сактоого машыктырат.

*Жүрүм-турумдук* - окуучуну кеп ишмердүүлүгүнүн бардык түрлөрүн (угуу, окуу сүйлөө, жана жазуу) сүйлөшүү, баарлашуунун ар кандай чөйрөлөрүндөгү кептик жүрүм-турумдук маданиятын толук билүүгө жана колдонууга үйрөтөт. Ар кандай чөйрөдө жана тематикада оозеки-жазуу түрүндө сабаттуу сүйлөө-жазуу маданиятына үйрөтүү менен өзүнүн оозеки жана жазуу кебин өз алдынча текшере алууга, сын көз менен карап, аны дайыма өркүндөтүү жөндөмүнө ээ кылат.

*Баалуулук* - окуучуну эне тилин улуттук улуу дөөлөт, сыймык, маданият катары кабыл алып, аны тарыхый-руханий мурас деп таанып, аны менен сыймыктанууга, коргоого жана колдонууга көнүктүрөт. Эне тили аркылуу улуттук баалуулуктарды, жалпы адамзаттык рухий дөөлөттөрдү өздөштүрүүгө, барктап-баалоого үйрөтөт.

Ушундан улам, 5-9-класстарда кыргыз тилин эне тил катары окутуп-үйрөтүүнүн ***төмөнкүдөй негизги милдеттери*** сунуш кылынат:

- окуучуларга кыргыз тилинин фонетикалык системасын, анын сөздүк кору менен байлыгын, грамматикалык түзүлүшүн, орфографиялык жана орфоэпиялык нормалары менен эрежелерин теориялык негизде үйрөтүү;

- окуучулардын сөз байлыгын өстүрүү – кыргыз тилин окутуунун негизги милдеттеринин бири, кыргыз тилинин сөз курамы лексика бөлүмдөрү менен байланыштыруу. Мында окуучулардын сөз байлыгын өстүрүү максатында сөздөрдүн, түшүнүктөрдүн лексико-семантикалык маанисин талдоо, синонимдерин, антонимдерин аныктоо, фразеологиялык айкалыштардын маанилерин чечмелөө; тааныш эмес сөздөрдү пайдалана билүү, диалектилик, говордук сөздөрдү ыктуу пайдалана алуу жана алар аркылуу ж.б. көндүмдөрдү калыптандыруу. Бул багыттагы иштерди аткаруу аркылуу окуучулардын сөздүк корун байытууга, сөзгө сергек мамиле кылууга, кыргыз тилинин байлыгын оозеки жана жазуу кебинде активдүү пайдаланууга үйрөтүү;

- кыргыз тилинин фонетика, лексика, морфология, синтаксис бөлүмдөрү тыгыз байланышуу өтүлөт. Мында сөздөрдөн сүйлөм түзө билүү, сөздөрдүн жана сүйлөмдөрдүн өз ара байланыштуу жолдорун өркүндөтүү, сөздөрдүн, сөз айкаштарынын, фразеологиялык айкалыштардын сүйлөм ичинде ордун, аткарган синтаксистик кызматын билүү жана алар боюнча жүргүзүлгөн машыгуу иштери аркылуу окуучуларды текст түзүүгө алдын ала даярдоо;

- байланыштуу кеп боюнча сабактарда окуучуларды ойду оозеки жана жазуу түрүндө эркин, логикалык ырааттуулукта байланыштуу, сабаттуу туюнта билүүгө үйрөтүү; алардын кеп түшүнүктөрүн өздөштүрүүгө, текст түзүү жана өркүндөтө билүүгө машыктыруу. Байланыштуу кептин темаларын фонетика, лексика, морфология, синтаксис, сөз жасоо, орфография бөлүмдөрү менен тыгыз биримдикте окутуу;

- кыргыз тилин терең урматтап, аны менен сыймыктанууга, анын тазалыгын, адабий нормативдүүлүгүн сактоого, андагы каражаттарды билгичтик, сезимталдуулук менен колдоно билүүгө шыктандыруу жана тарбиялоо; окуучуларды тилдин коомдук көрүнүш экендиги, коомдогу ролу, социалдык мааниси, анын өнүгүш мыйзам ченемдүүлүктөрү, анын ичинде кыргыз тилинин азыркы коомдогу орду жана өнүгүш багыттары тилдик өнүгүүнүн тарыхый шарттары, факторлору жөнүндөгү түшүнүктөргө ээ кылуу;

- окуучуларга тил, анын системалуулугу жана кеп жөнүндө зарыл болгон билимдерди берүү менен алардын оозеки жана жазуу кептериндеги орфографиялык жана стилистикалык нормалардын сакталышына өзгөчө көңүл бөлүп, кетирилген каталарды кетирбөөгө көнүктүрүү жана машыккандыктарын калыптандыруу;

- өз ойлорун орфоэпиялык нормалардын негизинде туура, так айтууга, ар түрдүү стилдеги тексттерди көркөм окуй алууга үйрөтүү;

- кептин, стилдин ар кандай түрлөрүнө мүнөздүү болгон тил каражаттарын бири-биринен айырмалай алууга, текст түзүүдө кетирилген кемчиликтерди таба билүүгө жана аларды түзөтүүнүн жолдорун, ыкмаларын колдоно алууга машыктыруу жана ага калыптандыруу;

- текст түзүүдө ага катышкан сүйлөмдөрдүн мазмунун айтылып жаткан ойдун негизине карата туура багытоо менен, алардын (сүйлөмдөрдүн ортосундагы ойдун логикалуу өнүгүшүн, сүйлөмдөрдүн өз ара ички жана тышкы байланыштарынын стилдик нормаларын так сактоого көнүктүрүү);

- адабий тилдин нормаларын билгичтик менен өздөштүрүү, сөз байлыгын арттыруу, тилдин синонимдик катарларын, анын көркөм каражаттарын, өтмө маанилүү жана эмоционалдуу-экспрессивдүү пикир алышуунун баардык формаларында туура колдоно билүү менен окуучулардын логикалык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүүгө жетишүү;

- интерактивдүү окутуу, проблемалуу окутуу, сынчыл ой жүгүртүү жана башка алдыңкы методикалык ыкмаларды пайдалануу.

### 1.3. Кыргыз тили предмети боюнча базалык билим берүүнүн компетенттүүлүктөрү

*Кыргыз тилин окутуудагы компетенттүүлүктөрдү* аныктоодо кептик-ой жүгүртүүчүлүк ишмердүүлүктү эске алуу зарыл. Ал төмөнкү фазаларга ээ:

- мотив – максат – багыт алуу – пландаштыруу – ишке ашыруу – текшерүү;
- кептик ишмердүүлүк мезгилинде сүйлөөчүнүн грамматикасы жана угуучунун грамматикасы колдонулат;

- адамдын кеби анын дүйнө таанымын жана маданий деңгээлин чагылдырат.

Мына ушуга байланыштуу 5-9-класстарда кыргыз тилин эне тил катары окутуунун төмөнкүдөй компетенттүүлүктөрү белгиленди:

- ✚ *тилдик компетенттүүлүк* – тилдин системасына ээ болуу, тактап айтканда, тилдин курулушу, тилдик нормалар, анын ичинде орфографиялык жана пунктуациялык;

- ✚ *кептик компетенттүүлүк* – кептик кырдаалдар жана тилдик нормаларга ылайык коммуникация ишке ашырылат, өзүнүн кептик мүмкүнчүлүктөрүн өркүндөтөт жана сөздүк корун байытат.

- ✚ *маданий компетенттүүлүк* – тилдин улуттук-маданий өзгөчөлүгүн эске алуу менен диалог жүргүзө билүүсү.

*Тилдик компетенттүүлүккө* ээ болуу бул – бүтүрүүчүнүн тилдин жеке жана жалпы закондорун чагылдыруучу эрежелер боюнча билимге ээ болуп, лингвистикалык маалыматтарды чечмелеп, аналитикалык ой жүгүртүү көндүмдөрүнө ээ болот:

- тилдик бирдиктерди, тилдин системасындагы функциялары жана тексттеги ролу менен байланышта түшүнөт;

- лингвистикалык бирдиктерди, функциялары, маанилери жана стилдери боюнча топтоштурат;

- тилдик бирдиктердин синонимдештигин, структурасы, семантикасы жана стили боюнча айырмалайт;

- кептин оозеки жана жазуу формаларынын өзгөчөлүктөрүн айырмалайт;

- каралган орфограммалардын көлөмүнө жана пунктуациялык эрежелерге ылайык орфографиялык жана пунктуациялык көндүмдөргө ээ болот.

**Кептик компетенттүүлүккө** ээ болуу – бул мектеп бүтүрүүчүсү (сүйлөөчү же угуучу) коммуникативдик милдеттерди аныктоого, тилди пикир алышуунун ар кыл кырдаалдарында оозеки жана жазуу формасында пайдаланууга, өзүнүн сөздүк корун байытуу менен кептик мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө жөндөмдүүлүгү:

- карым-катнаштын (коммуникациянын) максатына ылайык кептин предметин жана темасын түшүнөт жана белгилейт;
- тексттеги биринчи жана экинчи маалыматтарды бөлүп көрсөтүп, аларды чындык менен салыштырат;
- коммуникативдик мазмунуна ылайык тексттердин функционалдык-семантикалык типтерин, кептин ар кыл жанрындагы жана стилиндеги тексттерди айырмалайт жана пайдалана алат.
- адабий тилдин (стилдердин) нормаларына, пикир алышуунун максатына (кептик кырдаалдарга) ылайык текст түзөт;
- текстти ар кыл стилдик режимдерге (бир стилдеги текстти экинчи стилге айландыруу), түрдүү эмоционалдык жагдайларга (тондорго) ылайыктап кайрадан түзөт.

**Маданий** компетенттүүлүккө ээ болуу – бул мектеп бүтүрүүчүсү пикир алышууга катышуу менен социалдык кептик жана тарыхый-маданий кырдаалды эске алууга жөндөмдүүлүгү:

- коомдо жүрүм-турумдун нормаларына ылайык баарлашуунун катышуучусунун социалдык ролун өзүнө кабыл алат;
- элдин маданий мурасынын маанилүү бөлүгү катары тилге жекече мамилесин билдирет;
- кеп маданиятынын эрежелерине ээ болот.

## II. ПРЕДМЕТТИН МАЗМУНУ

### 2.1. Програмадагы бө лүмдө рдү окутууда сааттардын катышы таблица менен

#### 5-КЛАСС

(жумасына 4 сааттан, жыл боюнча 136 саат)

№	ТЕМАЛАРЫ	сааты
1	Тил – пикир алышуунун куралы, тил жана кеп	1 саат
2	<b>Байланыштуу кеп (25 саат)</b> Текст, анын мүнөздүү белгилери (тексттин тематикалык, маанилик, стилдик, грамматикалык бүтүн бирдиги)	2 саат
3	Тексттин маанилик бүтүндүгү. Тексттин эң кичине бирдиги сүйлөм, тексттин темасы жана негизги ою	2 саат
4	Текстке ат коюу (темага же негизги ойго байланыштуу)	1 саат
5	Тексттин планы тууралуу түшүнүк. Жөнөкөй план	1 саат
6	Даяр текттин жөнөкөй планын түзүп, пландын негизинде оозеки баяндап берүүгө жана баяндама жазууга үйрөтүү	3 саат
7	Кептин түрлөрү: баяндоо, сүрөттөө, ой жүгүртүү (жалпы маалымат)	1 саат
8	Баяндоо, анын мүнөздүү белгилери	1 саат
9	Сүрөттөө жөнүндө жалпы маалымат	1 саат
10	Сүрөттөө объектилеринин түрлөрү: жандуу, жансыз заттарды сүрөттөө	1 саат
11	Көркөм адабий чыгармалардан жандуу жана жансыз заттардын сүрөттөлүшүнө байкоо жүргүзүү	3 саат
12	Расмий-иштиктүү стиль, анын түрлөрү жөнүндө жалпы маалымат (расмий жана расмий эмес иш кагаздары)	2 саат
13	Расмий эмес иш кагаздары, анын мүнөздүү белгилери (кулактандыруу, арыз, чакыруу билети, тактама (справка)	4 саат
14	Өз алдынча берилген үлгүнүн негизинде кулактандыруу, арыз, чакыруу билетин жазууга көнүктүрүү	3 саат
<b>Синтаксис, пунктуация жана кеп маданияты (23 саат)</b>		
15	<i>Сөз айкашы жөнүндө түшүнүк.</i> Сөз айкашынын тутумундагы багындыруучу (негизги сөз) жана багынуучу түгөйлөр, алардын өз ара байланышуу жолдору: маанилик (ыкташуу) жана грамматикалык (башкаруу, таандык) түрлөрү	2 саат
16	<i>Сүйлөм.</i> Сүйлөмдүн негизги белгилери. Айтылыш максаттарына жана маанилерине ылайык сүйлөмдүн жай, суроолуу жана илептүү болуп бөлүнүштөрү. Бул сүйлөмдөрдүн аягына коюлуучу тыныш белгилер	2 саат
17	<i>Сүйлөм мүчөлөрү.</i> Сүйлөмдү уюштуруудагы ролуна карата алардын баш мүчөлөрү (ээ, баяндооч) жана айкындооч мүчөлөр (аныктооч, толуктооч, бышыктооч) болуп бөлүнүшү	2 саат
18	<i>Сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү.</i> Бир өңчөй мүчөлөрдү байланыштыруучу каражаттар (байламталар, интонация). Бир өңчөй мүчөлөрдөгү коюлуучу тыныш белгиле	2 саат
19	<i>Жөнөкөй сүйлөм.</i> Жалаң жана жайылма сүйлөмдөр, алардын түзүлүшү	2 саат
20	<i>Сүйлөмгө мүчө боло албаган сөз.</i> Каратма сөз, анда коюлуучу тыныш белгилер	2 саат
21	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу иштери</i>	3 саат



22	<i>Синтаксистик талдоо жүргүзүү</i>	1 саат
23	Татаал сүйлөм, анын грамматикалык түзүлүшүнө карай бөлүнүшү (тең жана багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөм). Татаал сүйлөмдүн тыныш белгилери	1 саат
24	Төл жана бөтөн сөз жөнүндө түшүнүк. Төл сөздөн мурда жана кийин колдонулган тик сөздөр, ушуга байланыштуу коюлган тыныш белгилер. Диалог жана анын тыныш белгилери	2 саат
25	<i>Кеп маданияты</i> . Тексттеги жөнөкөй жана татаал сүйлөмдөрдүн чегин аныктоо. Текстте кездешкен суроолуу, жай, буйрук, илөптүү сүйлөмдөрдүн интонациясын туура сактоо. Сүйлөмдөрдүн бир өңчөй мүчөлөрүнүн, татаал сүйлөмдөрдүн синтаксистик түгөйлөрүнүн интонациясын туура сактоо. Көркөм текст түзүүдө жай, суроолуу, буйрук, илөптүү сүйлөмдөрдү, сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрүн, тике, бөтөн сөздөрдү айтыла турган ойдун кырдаалына карай адабий тилдин стилдик нормасына карай колдоно билүү	1 саат
26	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу иштери</i>	2 саат
27	<i>Синтаксистик талдоо жүргүзүү</i>	1 саат
<b>Фонетика, графика, орфоэпия жана кеп маданияты (19 саат)</b>		
28	Фонетика жана графика жөнүндө түшүнүк. Тыбыш жасоочу органдар жана тыбыштардын жасалышы. Тыбыш жана тамга, алардын бири-биринен айырмасы. Тыбыштардын үндүү, үнсүз болуп бөлүнүшү	2 саат
29	<i>Үндүү тыбыштар</i> жана алардын бөлүнүшү: тилге карата жоон жана ичке, эринге карай эриндүү жана эринсиз, жаакка карай кең жана кууш, үндүн созулуу деңгээлине карай кыска жана созулма үндүүлөр болуп бөлүнүшү, алардын жасалышы	2 саат
30	Бир сөз ичинде үндүүлөрдүн ээрчишип өзгөрүүсү (энеме, тоого)	1 саат
31	<i>Үнсүз тыбыштар</i> , алардын жумшак, каткалаң, уяң болуп бөлүнүшү, түгөйлүү, түгөйсүз болуп келиши, алардын айтылышы жана жазылышы	2 саат
32	Алфавит, андагы тамгалардын аталышы. Баш жана кичине тамгалар. Алфавитте тамгалардын жайгашуу тартиби, анын коомдо колдонулуш маанилери	2 саат
33	<i>Муун</i> , анын түрлөрү. Сөздөрдү муунга ажыратуу	1 саат
34	Интонация, анын оозеки, жазуу кебиндеги мааниси	1 саат
35	Орфоэпия жана орфография жөнүндө түшүнүк. Кыргыз орфоэпиясынын негизги эрежелери: уңгу сөздөрдүн жеке тургандыгы туура айтылышы жана жазылышы, уңгуга мүчө жалганган учурдагы туура айтылышы жана жазылышы (нанга – наңга, аччы – ашчы)	2 саат
36	Бир сөз ичинде <i>к, п</i> , тыбыштарынын <i>г, б</i> , тыбыштарына өзгөрүп айтылышы жана жазылышы	1 саат
37	<i>Кеп маданияты: с-з, к-г, д-т, б-п, ч-ш</i> сыяктуу түгөйлүү үнсүздөрдү сөз ичинде айтылышын жана жазылышын туура, так сактай билүү, ажыратуу (ь), ичкертүү (ь) белгилери жана созулма үндүүлөр катышкан сөздөрдү туура айтууга жана туура жазууга көнүгүү; сөз аягына келген жумшак үнсүздөрдүн ( <i>б, в, г, д, ж</i> ) аталышында орфоэпиялык, орфографиялык нормаларды туура сактоо	1 саат
38	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	3 саат
39	<i>Фонетикалык талдоо жүргүзүү</i>	1 саат

<b>Лексика жана кеп маданияты (12 саат)</b>		
40	<i>Лексика жөнүндө түшүнүк</i>	1 саат
41	Сөздүн лексикалык жана грамматикалык маанилери	1 саат
42	Бир маанилүү, көп маанилүү сөздөр	1 саат
43	Сөздүн тике жана өтмө маанилери. Сөздүн эмоционалдык мааниси	1 саат
44	Синонимдер	1 саат
45	Омонимдер	1 саат
46	Антонимдер	1 саат
47	<i>Кеп маданияты. Өтмө маанидеги сөздөрдү орундуу колдонуудагы стилдик зарылдыкты өздөштүрө билүү. Сүйлөм ичинде же катар келген сүйлөмдөрдө бир эле сөздү же сөз тизмектерин орунсуз кайталоого жол бербөө үчүн аларды маанилик жактан алмаштырууга ылайык келген башка синонимдик сөздөрдү колдоно билүүгө үйрөнүү. Текстти стилдик жактан туура түзүүдө синонимдик катарды өздөштүрүү жана аларды колдоно билүү. Түшүндүрмө жана синоним сөздөрүнөн пайдалануу</i>	1 саат
48	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	3 саат
49	<i>Лексикалык талдоо жана сөздүк жумуштары</i>	1 саат
<b>Сөз жасоо, сөздүн курамы жана кеп маданияты (8 саат)</b>		
50	<i>Сөздүн курамы – уңгу жана мүчө, алардын мүнөздүү белгилери</i>	1 саат
51	Мүчөнүн маанисине карай бөлүнүшү: сөз жасоочу жана сөз өзгөртүүчү мүчөлөр, алардын өзгөчөлүктөрү (сөз жасоочу мүчөдөн жаңы сөз жасалаары, сөз өзгөртүүчү мүчөдөн сөздүн ар түрдүү формаларынын пайла болору, жаңы сөз жасалбастыгы)	2 саат
52	Туунду жана уңгулаш сөздөр, алардын өз ара айырмачылыктары. Тубаса сөз жөнүндө түшүнүк	1 саат
53	<i>Кеп маданияты. Сөз жасоо же сөз өзгөртүү учурларында бир сөз ичинде же жанаша келген сүйлөмдөрдө уңгулаш сөздөрдүн орундуу жана орунсуз колдонулушун ажырата билүү. Орунсуз колдонулган учурларда аны түзөтүүгө, синоним же башка сөздөр менен алмаштыра билүүгө үйрөтүү</i>	1 саат
54	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	2 саат
55	<i>Сөздүн курамдык бөлүктөрү боюнча талдоо</i>	1 саат
<b>Морфология, орфография жана кеп маданияты</b>		
56	Сөз түркүмдөрү (морфология) жөнүндө түшүнүк. Сөздөрдү сөз түркүмдөрүнө карата ажыратуунун принциптери (лексикалык, морфологиялык, синтаксистик). Маани берүүчү кызматчы жана өзгөчө сөз түркүмдөрү	2 саат
<b>Зат атооч жана кеп маданияты (15 саат)</b>		
57		
58	Зат атоочтун сөз түркүмү катары мүнөздөмөсү: лексикалык маанилери, морфологиялык белгилери, синтаксистик кызматы	1 саат
	Зат атоочтун грамматикалык түзүлүшүнө карай бөлүнүшү: жөнөкөй жана татаал зат атоочтор. Жөнөкөй зат атоочтордун жасалышына карай бөлүнүшү: тубаса жана туунду зат атоочтор. Туунду зат атоочту жасоочу мүчөлөр. Туунду зат атоочтун морфологиялык жол менен жасалышы. Татаал зат атоочтун синтаксистик жол менен жасалышы	2 саат

59	Энчилүү жана жалпы зат атооч. Энчилүү аттардын (адамдын, айбанаттарды, мекеме, жер-суулар, тарыхый окуя, көркөм чыгарма, басылмалардын аттарынан) жазылышы	2 саат
60	Зат атоочтун сөз өзгөртүүчү мүчөлөр менен өзгөрүшү. Зат атоочтун көптүк санда (-лар мүчөсү менен) өзгөрүшү. Жалпыланган маанидеги көптүк –лар мүчөсү уланбаган зат атоочтор (мисалы: <i>нан, ун, жүн, суу</i> ж.б.)	2 саат
61	Таандык мүчөлөр, алардын түрлөрү: жак таандык жана жалпы таандык мүчөлөр. Жак таандык мүчөлөр: I жактын жекелик жана көптүк сандагы таандык мүчөлөрү (-ым, -ыбыз); II жактын жекелик жана көптүк сандагы таандык мүчөлөрү (-ың, -ыңыз, -ыңар, -ыңыздар); III жактын таандык мүчөлөрү (-ы, -сы). Жалпы таандык мүчө –ныкы	2 саат
62	Зат атоочтун жакталышы. Жекелик сандагы зат атоочтордун жакталышы (-мын, -сың, -сыз). Көптүк сандагы зат атоочтун жакталышы (-быз, -сыңар, -сыздар)	1 саат
63	<i>Кеп маданияты.</i> Чыгармалардын (макала, очерк, көркөм чыгармалардын) аталышынын мазмунга ылайык тандалышы. Татаал зат атоочтордун ичинен кош сөз түрүндөгүсүнүн ар түрдүү маанилерин туура түшүнүү жана аларды сүйлөмдө айтылып жаткан ойдун жагдайына карай ыктуу колдоно билүү. Айрым бир лексикалык топтогу зат атоочторго (жаратылыштык кубулуштардын, жыл мезгилдердин, абстрактык маанидеги заттын атын билдирген) көптүк санды уюштуруучу –лар мүчөсү жалганган көптүк учурда адабий нормага ылайык келбей турганын (акылдар, асмандар, шамалдар ж.б.) түшүнө билүү; -лар мүчөсү жалганган бир өңчөй мүчөлөрдүн бардык түгөйлөрүндө толук сакталышы же эң акыркысынан башкасында түшүрүлүп белгиленишиндеги стилдик өзгөчөлүктөрдү байкоо жана ылайыгына жараша колдоно билүү. Таандык мүчөлүү сөз менен илик жөндөмөсүндө турган сөздүн айкалышында таандык мүчөнүн түшүрүлүп же толук берилишиндеги адабий норманы байкоо жана аны туура колдоно билүү	1 саат
64	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	3 саат
65	<i>Зат атооч жана анын сан, таандык категориялары боюнча талдоо</i>	1 саат
<b>Сын атооч жана кеп маданияты (8 саат)</b>		
66	Сын атоочтун сөз түркүмү катары мүнөздөмөсү: лексикалык маанилери, морфологиялык белгилери, синтаксистик кызматы	1 саат
67	Сын атоочтун грамматикалык түзүлүшүнө карай бөлүнүшү: жөнөкөй жана татаал сын атоочтор. Жөнөкөй сын атоочтордун жасалышына карай бөлүнүшү: тубаса жана туунду сын атооч. Туунду сын атоочтун морфологиялык жол менен жасалышы. Тубаса сын атоочтун маанилик түрлөрү. Татаал сын атоочтун синтаксистик жол менен жасалышы	2 саат
68	<i>Кеп маданияты.</i> Адамдардын турпатын, айлана-чөйрөнү, жаратылыштык көрүнүштөрдү сүрөттөөдө сын атоочтордун колдонулуш зарылдыгы. Тубаса жана туунду сын атоочтордун колдонулушундагы маанилик өзгөчөлүктөрдү айырмалай билүү	1 саат
69	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	3 саат
70	<i>Сын атооч боюнча талдоо</i>	1 саат
<b>Этиш жана кеп маданияты (17 саат)</b>		
71	<i>Этиштин</i> сөз түркүмү катары мүнөздөмөсү: лексикалык маанилери, морфологиялык белгилери, синтаксистик кызматы	1 саат

72	Этиштин грамматикалык түзүлүшүнө карай бөлүнүшү: жөнөкөй жана татаал этиш. Жөнөкөй этиштин жасалышына карай бөлүнүшү: тубаса жана туунду	1 саат
73	Туунду этиштин морфологиялык жол менен жасалышы. Татаал этиштин синтаксистик жол менен жасалышы. Татаал этиштеги негизги жана жардамчы бөлүктөр, алардын маанилик, грамматикалык табияты, алардын жазылышы	1 саат
74	<i>Этиштин жакталышы.</i> Этиштин жак мүчөлөрү: I жактын жекелик сандагы жак мүчөлөрү, алардын толук жана кыска формалары (-м, -мын)	1 саат
75	I жактын көптүк сандагы жак мүчөлөрү (-быз, -к); II жактын жекелик сандагы жак мүчөлөрү, алардын толук жана кыска формалары (-сын, -сыз, -ңыз)	1 саат
76	II жактын көптүк сандагы жак мүчөлөрү (-ңар, -сыңар, -ңыздар). III жактын –т мүчөсүнүн колдонулуш жана колдонулбас учурлары	1 саат
77	<i>Этиштин чактары</i> (башталгыч класстагы өтүлгөндөрдү эске алуу). Учур чак, анын түзүлүшүнө карай бөлүнүшү: жөнөкөй учур чак, анын жасалышы; татаал учур чак, анын жасалышы. Этиштин учур чагынын жакталышы	2 саат
78	<i>Келер чак</i> , анын маанилик түрлөрү. Айкын келер чак, анын жасалышы жана жакталышы	1 саат
79	<i>Арсар келер чак</i> , анын жасалышы жана жакталышы	1 саат
80	<i>Өткөн чак</i> , анын маанилик түрлөрү: <i>айкын өткөн чак</i> , анын жасалышы жана жакталышы; <i>капыскы өткөн чак</i> , анын жасалышы жана жакталышы; <i>жалпы өткөн чак</i> , анын жасалышы жана жакталышы; <i>адат өткөн чак</i> , анын жасалышы жана жакталышы. Өткөн чактын татаал формаларынын <i>экен, эле, эмес</i> деген жардамчы этиштердин айкаша келиши аркылуу жасалышы, алардын жакталышы	2 саат
81	<i>Кеп маданияты.</i> II жактагы этиштин сөз маанисинде жана жалпыланган мааниде колдонулушундагы өзгөчөлүктөрдү ажырата билүү; татаал учур чак менен жатыш жөндөмөсүндөгү кыймыл атоочтун (иштеп жатат, иштөөдө) өз ара синонимдештигин байкоо жана аларды биринин ордуна экинчиси колдонулган учурларын ажырата билүү	1 саат
82	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	3 саат
83	<i>Этиш, этиштин чактары жана жакталышы боюнча талдоо</i>	1 саат
<b>5-класста өтүлгөн материалдарды бекемдөө жана бышыктоо (6 саат)</b>		
84	Сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү, аларда коюлуучу тыныш белгилер. Тең байланыштагы татаал сүйлөмдүн тутумундагы жөнөкөй сүйлөмдүн синтаксистик түгөйлөрүнүн арасына үтүрдүн коюлушу	1 саат
85	Тике сөздүн төл сөздөн мурда жана кийин колдонулушу, ушуга байланыштуу коюлуучу тыныш белгилер. Кыргыз орфоэпиясынын негизги эрежелери	1 саат
86	Сөз маанилери, синонимдер, антонимдер боюнча көнүгүүлөрдү иштөө	1 саат
87	Сөздүн уңгу жана мүчөгө ажырашы. Сөз жасоочу жана сөз өзгөртүүчү мү	1 саат
88	Зат атоочтун категориялары: сан жана таандык категориялары, аларды уюштуруучу мүчөлөр. Туунду сын атоочту жасоочу мүчөлөр. Татаал сын атоочтун морфологиялык жана синтаксистик жол менен жасалышы	1 саат
89	Этиштин категориялары: этиштин жакталышы жана чактары. Этиштин	1 саат

	жакталышынын	
--	--------------	--

**6-КЛАСС**  
(жумасына 4 сааттан, жыл боюнча 136 саат)

№	ТЕМАЛАРЫ	сааты
1	<b>Кыргыз тили – Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили</b>	<b>1 саат</b>
2	<b>5-класста өтүлгөн материалдарды эске алуу жана бышыктоо</b>	3 саат
3	Сүйлөмдүн модалдык маанилерин (айтылыш максаттарына жараша бөлүнүштөрүн) бири-биринен так ажыратууга жана текст түзүүдө айтылуучу ойдун мазмунуна карата колдоно билүүгө жетишүү; сүйлөмдөрдүн бир өңчөй мүчөлөрү менен татаал сүйлөмдөрдүн төл жана бөтөн сөздөрдүн чектерин, орун тартиптерин туура ажыратып, аларда колдонулуучу тыныш белгилерин өздөштүрүү	1 саат
4	Көп маанилүү жана өтмө маанилүү сөздөрдүн көркөм адабий чыгарманын жана оозеки кептин стилине мүнөздүүлүгү, аларды тесттерден жана оозеки пикир алышуудан таба билүүгө жана ар кандай маанилерде колдонулушун ажырата алууга жетишүү	1 саат
5	Сөздөрдөгү уңгу менен мүчөнүн чегин туура ажыратуу. Сөз жасоочу жана сөз өзгөртүүчү мүчөлөрдүн өз ара айырмачылыктарын ажырата билүү; орфоэпиянын негизги эрежелерин толук өздөштүрүү жана практикалык жактан туура колдонууга жетишүү	1 саат
<b>Байланыштуу кеп (22 саат)</b>		
6	Текст. Тексттин мүнөздүү белгилери (кайталоо)	1 саат
7	Тексттин маанилик бүтүндүгү. Тексттин темасы; тема жана подтема	1 саат
8	Тексттин түзүлүшү: окуянын башталышы, өнүгүшү жана аякташы	2 саат
9	Абзац, анын текст түзүүдөгү мааниси	1 саат
10	Тексттин жөнөкөй планы (тереңдетип үйрөтүү)	1 саат
11	<b>Текст боюнча машыгуу иштери.</b> Даяр тексттин планын түзүүгө машыктыруу; түзгөн текстинин тутумундагы сүйлөмдөргө тиешелүү тема менен негизги ойду жана тексттеги тема, анын негизги оюн аныктай алуу (кайталоо).	1 саат
<b>Кептин түрлөрү</b>		
12	Жандуу, жансыз заттарды сүрөттөө (кайталап бышыктоо же тереңдетип кайталоо)	1 саат
13	<i>Сүрөттөө, анын мүнөздүү белгилери:</i> Айлана-чөйрөнү сүрөттөө (турак-жайды, жаратылыш кубулуштарын ж.б.)	1 саат
14	Ой жүгүртүү боюнча жалпы маалымат	1 саат
15	Кептин түрлөрү боюнча машыгуу иштери	2 саат
<b>Кептин стилдери</b>		
16	Стиль жөнүндө түшүнүк	1 саат
17	Кептин оозеки жана жазма стили. Оозеки сүйлөшүү стилинин мүнөздүү белгилери (алгачкы маалымат)	1 саат
18	Көркөм стиль, анын мүнөздүү белгилери: колдонулуш чөйрөлөрү, колдонулуш тил каражаттары (лексикалык, морфологиялык, синтаксистик)	1 саат
19	Расмий эмес иш кагаздары	1 саат

20	Тил кат	1 саат
21	Ишеним кат	1 саат
22	Дарек (адрес)	1 саат
23	Телеграмма	1 саат
24	Кептин стилдери боюнча машыгуу иштери	2 саат
<b>Лексика, фразеология, лексикография жана кеп маданияты (19 саат)</b>		
25	Кыргыз тилинин сөздүк кору, анын ар түрдүү катмарлары	1 саат
26	Диалектилик сөздөр	1 саат
27	Кесиптик сөздөр	1 саат
29	Терминдер	1 саат
30	Эскирген сөздөр, алардын түрлөрү: историзмдер, архаизмдер 2с	2 саат
31	Неологизмдер	1 саат
32	Фразеологизмдер жөнүндө түшүнүк	1 саат
33	Фразеологизмдердин жеке сөзгө же сөз айкашына карата маанилик эквиваленттүүлүгү, синтаксистик кызматы	2 саат
34	Лексикография. Лексикография жөнүндө түшүнүк	1 саат
35	Кыргыз тилинде сөздүктөр жана алардын түрлөрү: түшүндүрмө сөздүк, орфографиялык сөздүк, энциклопедиялык сөздүк, фразеологиялык сөздүк, котормо (кыргызча-орусча жана орусча-кыргызча) сөздүктөр, диалектологиялык сөздүк, синонимдер сөздүгү. Бул сөздүктөрдүн мааниси, аларга коюлуучу талаптар, аткарган милдеттери жөнүндө кыскача түшүнүк	2 саат
36	<i>Кеп маданияты.</i> Диалектилик, кесиптик, архаизм жана неологизм сөздөрдүн лексикалык табиятын туура түшүнүү, аларды бири-биринен ажырата билүү; алардын көркөм жана башка стилдеги тексттерде колдонулуш өзгөчөлүктөрү, максаттарын байкоо; терминдер менен жөнөкөй сөздөрдүн айырмачылыгын түшүнүү	1 саат
37	Фразеологиялык сөздүктү пайдалануу аркылуу фразеологизмдердин маанисин түшүнүү жана алардын жеке сөздөргө карата маанилик эквиваленттүүлүгүн өздөштүрүү менен текст түзүүдө колдоно билүү	1 саат
38	Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары	3 саат
39	Лексикалык жана фразеологиялык талдоолор	1 саат
<b>Сөз жасоо, орфография жана кеп маданияты (21 саат)</b>		
40	Сөз жасоонун жолдору. Морфологиялык жол, анда сөз жасоочу мүчөлөрдүн пайдаланылышы	1 саат
41	Сөз жасоочу мүчөлөр аркылуу уңгулаш, бирок ар башка сөздөрдүн жасала тургандыгы	1 саат
42	Сөз жасоочу мүчөлөрдүн түрлөрү: атоочтон атооч жасоочу мүчөлөр; этиштен этиш жасоочу мүчөлөр; атоочтон этиш жасоочу мүчөлөр (жалпы тааныштыруу иретинде)	2 саат
43	Сөздүн синтаксистик жол менен жасалышы (эки же андан ашык сөздөрдүн туруктуу айкашынан туруп, маанилик бир бүтүндүк түзүлүшү)	2 саат
44	Татаал сөздөр, алардын мүнөздүү белгилери	1 саат
45	Татаал сөздүн түрлөрү: кош сөздөр, кошмок сөздөр, кыскартылган сөздөр, алардын жазылышы	3 саат
46	Сөздүн лексикалык-семантикалык жол аркылуу жасалышы, бир эле сөздүн маанилик жактан өнүгүшүнүн натыйжасында ар түрдүү	2 саат

	маанилерде колдонулушу (борбор ордо оюнунун ортосу; борбор-административдик пункт жайгашкан шаар, кыштак)	
47	Сөз жасоонун жолдору боюнча талдоо	1 саат
48	Кыргыз орфографиясынын негизги эрежелери: сөздөрдү жана сөз мүчөлөрүн жазуунун эрежелери; сөздү бирге, бөлөк жана дефис аркылуу жазуунун эрежелери; баш тамгаларды жазуунун эрежелери; сөздөрдү ташымалдап жазуунун эрежелери	3 саат
49	Кеп маданияты, сөздөрдүн синтаксистик жол менен жасалышында татаал сөздүн кайсы түрү пайдаланылганын ажырата билүү; алардын текстте колдонулушундагы өзгөчөлүктөрдү байкоо. Сөздүн семантикалык жол аркылуу жасалышында сөздө көп маанилүүлүк жана өтмө маанилердин пайда болушу. Сөздүн орфографиялык эрежелердин негизинде туура жазууга үйрөнүү	1 саат
50	Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары	3 саат
51	Сөз жасоо жана орфография боюнча талдоо	1 саат
<b>Морфология, орфография жана кеп маданияты (8 саат)</b>		
52	Зат атоочтун жөндөмөлөр менен өзгөрүшү (башталгыч класстарда өтүлгөн материалдарды эске түшүрүү). Жөндөмөлөрдүн маанилери жана суроолору	1 саат
53	Зат атоочтун жөндөлүш типтери: Таандык мүчөсүз зат атоочтун жөндөлүшү жана андагы мүчөлөрдүн тыбыштык өзгөрүүлөрү; Таандык мүчө уланып турган зат атоочтун жөндөлүшү	1 саат
54	I жактын жекелик, көптүк сандагы таандык мүчөлөрү уланып турган сөздүн жөндөлүшү. II жактын жекелик, көптүк сандагы таандык мүчөлөрү (жайынча, сылык) уланып турган сөздүн жөндөлүшү. III жактын таандык мүчөсү жана жалпы таандык –ныкы мүчөсү жалганып турган сөздөрдүн жөндөлүшү	2 саат
55	Аягы ск, фт, кт, нк, мн, нд, нг менен бүткөн сөздөрдүн жөндөлүшү	1 саат
56	Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары	2 саат
57	Зат атооч жана анын категориялары боюнча талдоо	1 саат
<b>Сын атооч жана кеп маданияты (10 саат)</b>		
58	Сын атоочтун даражалары: жай даража, салыштырма даража, басаңдатма даража, күчөтмө даража	3 саат
59	Сын атоочтун түрлөрү: сапаттык жана катыштык сын атооч	1 саат
60	Сын атоочтун заттык мааниде колдонулушу жана анын синтаксистик кызматы. Сын атоочтун жазылышы	1 саат
61	Кеп маданияты. Сын атоочтун даражаларыны маанилерин бири-биринен так ажыратуу жана алардын көркөм сүрөттөөлөрдө (өз алдынча чакан текст түзүүдө, чакан аңгеме, сүрөттөмө жазууда) ыктуу колдоно билүү; салыштырма даражаны уюштуруучу чыгыш жөндөмөсүнүн –ыраак мүчөсүнүн маанилик жактан окшош, айырмалуу жактарын ажырата билүү жана текст түзүүдө же оозеки пикир алышууда аларды иргеп колдоно билүүгө үйрөнүү. Сын атоочтор затташканда, бир эле мезгилде өзү аныктап турган заттык маанини да, сапаттык же ар кандай сандык маанини да билдирерин түшүнүү; сын атоочтордун заттанышы белгилүү бир максатка негизделерин, ойду кыска, так берүү үчүн кээде аныкталгыч сөз	1 саат

	мурунку сүйлөмдө белгилүү болуп турса, аны кийинки сүйлөмдө кайталабас үчүн атайын стилдик максатта колдонуларын түшүнүү	
62	Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары	3 саат
63	Сын атооч боюнча талдоо	1 саат
<b>Сан атооч жана кеп маданияты (16 саат)</b>		
64	Сан атоочтун сөз түркүмү катары мүнөздөмөсү: лексикалык маанилери, морфологиялык белгилери, синтаксистик кызматы. Сан атоочтун грамматикалык түзүлүшүнө карай бөлүнүшү: жөнөкөй жана татаал сан атооч	1 саат
65	Жөнөкөй сан атоочтун жасалышына карай бөлүнүшү: тубаса жана туунду	1 саат
66	Туунду сан атоочтун морфологиялык жол менен жасалышы	1 саат
67	Татаал сан атоочтун синтаксистик жол менен жасалышы	1 саат
68	Сан атоочтун маанилерине карай бөлүнүшү: эсептик сан атооч, анын түрлөрү (жөнөкөй, татаал)	1 саат
69	Иреттик сан атооч, анын жасалышы	1 саат
70	Жамдама сан атооч, анын жасалышы	1 саат
71	Чамалама сан атооч, анын жасалышы	1 саат
72	Бөлчөк сан атооч, анын жасалышы	1 саат
73	Эсептик жана жамдама сан атоочтордун жөндөлүшү	1 саат
74	Сан атоочтун жазылышы	1 саат
75	Кеп маданияты. Сан атоочтун тике жана өтмө маанилерде колдонулушундагы өзгөчөлүктөр. Анын өтмө мааниде жана затташкан түрдө колдонулушундагы өзгөчөлүктөр. Анын өтмө мааниде жана затташкан түрдө колдонулушундагы стилдик зарылчылыкты түшүнүү	1 саат
76	Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары	3 саат
77	Сан атооч боюнча талдоо	1 саат
<b>Ат атооч жана кеп маданияты (13 саат)</b>		
78	Ат атоочтун сөз түркүмү катары мүнөздөмөсү: лексикалык маанилери, синтаксистик кызматы. Ат атоочтун грамматикалык түзүлүшүнө карай бөлүнүшү: жөнөкөй жана татаал ат атооч	1 саат
79	Ат атоочтун маанисине карай бөлүнүшү: жактама ат атооч	1 саат
80	Сурама ат атооч	1 саат
81	Шилтеме ат атооч	1 саат
82	Тангыч ат атооч	1 саат
83	Аныктама ат атооч	1 саат
84	Белгисиз ат атооч	1 саат
85	Ат атоочтун жөндөлүшү, андагы өзгөчөлүктөр. Ат атоочтун жазылышы	1 саат
86	Кеп маданияты. Бир сүйлөм ичинде же катар келген сүйлөмдөрдө бир эле сөздөрдү же сөз айкашын кайталоо стилдик нормага туура келбейт. Ошондуктан ошол сөз же сөз айкашын III жактагы ат атооч (ал) менен маанилик байланышын бузбастан туура алмаштырып колдоно билүү. Аныктама жана белгилүү ат атоочтордун	1 саат



	айырмачылыктарын ич ара маанилеш экендигин түшүндүрүү жана аларды керек учурда алмаштырып колдонууга үйрөнүү (бүтүн, бүткүл, баары, кээ бир кайсы бир кай бир)	
87	Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары	3 саат
88	Ат атооч боюнча талдоо	1 саат
<b>Этиш жана кеп маданияты (19 саат)</b>		
89	Этиштин ыңгайлары. Этиштин ыңгайлары жөнүндө жалпы маалымат	1 саат
90	Баяндагыч ыңгай, анын үч чактын нормасында турушу	1 саат
91	Буйрук ыңгай, анын жасалышы: унгу этиштерден турган буйрук ыңгай	1 саат
92	Мүчөлөр аркылуу жасалган буйрук ыңгай (-гын, -ыңыз, -гыла, -сын мүчөлөрү аркылуу)	1 саат
93	Шарттуу ыңгай	1 саат
94	Каалоо-тилек ыңгай	1 саат
95	Максат-ниет ыңгай. Анын жакталышы	1 саат
96	Этиштин мамилелери. Этиштин мамилелери жөнүндө түшүнүк	1 саат
97	Этиштин мамилелеринин түрлөрү: негизги мамиле, анын үч чактын нормасында турушу	1 саат
98	Кош мамиле	1 саат
99	Өздүк мамиле	1 саат
100	Туюк мамиле	1 саат
101	Аркылуу мамиле	1 саат
102	<i>Кеп маданияты.</i> Буйрук ыңгайдын расмий-иштиктүү стилде колдонулушунун мүнөздүүлүгү. Буйрук ыңгайдын II жак, жекелик санда түрдүү жолдор аркылуу туюндурулушунун ( <i>бар-баргын – баргының-барчы</i> ) өздөштүрүү жана алардын сүйлөмдө айтылып жаткан ойдун жалпы мазмунун интонацияга карап, бардык учурда эле буйрук мааниде эмес, башка ар түрдүү модалдык маанилерди туюндурарын билүү жана колдоно алуу. Буйрук ыңгай менен этиштин мамилелеринин айрым бир учурларда модалдык буйругу маанилери боюнча окшошуп калаарын жана кыймыл-аракеттин аткарылышы боюнча маанилик айырмачылыктарын байкоо жана колдоно билүү ( <i>жет: жеткир-жеткин; кет: кетир-кеткин; жат: жаткыр-жаткыз, жаткын</i> )	1 саат
103	Аркылуу, өздүк, туюк мамилелер менен жекелик сандагы экинчи жактагы буйрук ыңгайды уюштуруучу мүчөлөрдүн алардан кийин жалганышындагы маанилик окшоштугун жана модалдык маанилеринин айырмачылыктарын түшүнүү жана аларды айтылып жаткан ойдун кырдаалына карата туура колдоно билүү ( <i>өткөр-өткөргүн; өткөз-өткөзгүн; өткөрөт-өткөрткүн; бөлүн-бөлүнгүн; жазыл-жазылгын</i> )	1 саат
104	Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары	3 саат
105	Этиш боюнча талдоо	1 саат
<b>6-класста өтүлгөн материалдарды бекемдөө жана бышыктоо (4 саат)</b>		
106	Сөздүн түрлөрүн (диалектилик, кесиптик сөздөрдүн, архаизмдин, неологизмдин) лексикалык табиятын эске алуу. Көнүгүү үчүн	1 саат

	берилген тексттерден аларды туура ажыратуу; Көнүгүүлөрдөгү сөздөрдүн сөз жасоонун кайсы жолу аркылуу жасалганын аныктоо; жоопторду мисалдар аркылуу бекемдөө	
107	Зат атоочтун жөндөлүшүнүн үч тибинин өз ара айырмачылыктары; Сан атоочтордун грамматикалык түзүлүшүнө карай жасалышына (жөнөкөй жана татаал, туунду жана тубаса) карай бөлүнүшү; туунду жана татаал сан атоочтордун жасалышы; сан атоочтордун манилик түрлөрү, алардын жасалышы (көнүгүүлөрдү бышыктоо); Ат атоочтун маанилик түрлөрү	1 саат
108	Этиштин ыңгайлары, аларды уютуруучу мүчөлөр. Этиштин мамилелери, аларды уютуруучу мүчөлөр	1 саат
109	Орфография, анын принциптери менен эрежелеринин бардык түрлөрүн камтыган көнүгүүлөр менен иштөө	1 саат

**7-КЛАСС**  
(жумасына 3 сааттан, жыл боюнча 102 саат)

№	ТЕМАЛАРЫ	сааты
1	<b>Кыргыз адабий тили тууралуу түшүнүк</b>	<b>1 саат</b>
2	<b>6-класста алган билимдерин эске салуу жана бышыктоо</b>	4 саат
3	Лексика, фразеология. Лексиканын түрлөрүнүн (диалектилик, кесиптик сөздөр, архаизмдер, неологизмдер, терминдер) ар бирине мүнөздүү болгон лексикалык-семантикалык белгилери, колдонуш чөйрөлөрү	1 саат
4	Фразеологизмдердин маанилик жактан сөзгө эквиваленттүүлүгү, кепте көркөм каражат катары колдонулушу	1 саат
5	Сөз жасоонун жана алардын ар бирине мүнөздүү болгон белгилер. Татаал сөздүн түрлөрү жана алардын жазылышы	1 саат
6	Зат атоочтун (түрлөрүнүн) жөндөлүшүнүн түрлөрү, алардын өз ара айырмачылыктары. Ат атооч, ат атоочтун сөз түркүмү катары ар бирине мүнөздүү болгон белгилери, өз ара маанилик жактан бөлүнүшү. Этиштин ыңгайлары жана мамилелери, алардын жазылышы, грамматикалык маанилери	1 саат
<b>Байланыштуу кеп (26 саат)</b>		
7	<b>Текст.</b> Тексттин темасы, анын бөлүнүшү (кеңейтип кайталоо)	1 саат
8	<i>Тексттин маанилик бүтүндүгү.</i> Тексттин бөлүктөрү: тексттеги ойдун башталышы, өнүгүшү, аякташы (кайталоо)	1 саат
9	Тексттеги сүйлөмдөрдү байланыштыруучу тышкы тил каражаттары (сөздөрдүн кайталанышы, 3 жактагы жактама, шилтеме ат атоочтор, синоним жана антоним сөздөр, тектеш аталуулар)	2 саат
10	Орундуу кайталоо, анын зарылдыгы	1 саат
11	Орунсуз кайталоо, аны четтетүүнүн жолдору	1 саат
12	Текст боюнча машыгуу иштери	3 саат
13	<b>Кептин түрлөрү.</b> Баяндоо, сүрөттөө (айлана-чөйрөнү) (кайталоо)	1 саат
14	Ал-абалды сүрөттөө (адамды, айбанды)	1 саат
15	Ой жүгүртүүнүн мүнөздүү белгилери	1 саат
16	<b>Кептин түрлөрү боюнча машыгуу иштери</b>	3 саат
17	<b>Кептин стилдери.</b> Көркөм стилге мүнөздүү тил каражаттары (кайталоо)	1 саат
18	Илимий стиль, анын мүнөздүү белгилери: колдонулуш чөйрөсү, колдонулуш тил каражаттары (лексикалык, морфологиялык,	2 саат

	синтаксистик)	
19	Публицистикалык стиль тууралуу жалпы түшүнүк	1 саат
20	Расмий эмес иш кагаздары. Өмүр баян	1 саат
21	Мүнөздөмө	1 саат
22	Аннотация	1 саат
23	Түшүнүк кат	1 саат
24	<b>Кептин стилдери боюнча машыгуу иштери</b>	3 саат
	<b>Морфология, орфография жана кеп маданияты. Тактооч (12 саат)</b>	
25	Тактоочтун сөз түркүмү катары мүнөздөмөсү: лексикалык маанилери, морфологиялык белгилери, синтаксистик кызматы	1 саат
26	Тактоочтун грамматикалык түзүлүшүнө карай бөлүнүшү: тубаса жана туунду тактоочтор. Туунду тактоочтун морфологиялык жана синтаксистик жол менен жасалышы	1 саат
27	Тактоочтун маанисине карай бөлүнүшү: мезгил тактооч	1 саат
28	Орун тактооч	1 саат
29	Сын-сыпат тактооч	1 саат
30	Сан-өлчөм тактооч	1 саат
31	Тактоочтордун жазылышы	1 саат
32	<i>Кеп маданияты.</i> Кош сөз түрүндөгү тактоочтордун маанилик ар түрдүүлүгү жана алар тиешелүү болуп келген сөздөрдүн маанилерин конкреттештирүү, тактоо үчүн колдонулушу. Айрым жөнөкөй тактооч менен кош сөз түрүндөгү тактоочтордогу синонимдештикти жана маанилик (стилдик) айырмачылыктарды ажыратуу; алардын колдонулушунун стилдик өзгөчөлүктөрү ( <i>аста-секин, жайды-жайлай-жайлата, өп-чап-араң, күндө-күндө-кун сайын</i> )	1 саат
33	Тактоочтук мааниде колдонулган фразеологиялык бирдиктерди көркөм каражат катары ыктуу колдонуу. Тактоочтук маанидеги фразеологиялык бирдиктер менен жөнөкөй жана татаал тактоочтордун синонимдештиги. Ар кандай текст түзүүдө алардын синонимдештигин эске алуу жана ар бир конкреттүү учурда ылайыктуусун иргеп колдонуу	1 саат
34	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	2 саат
35	<i>Тактоочтор боюнча талдоо</i>	1саат
	<b>Тууранды сөздөр (8 саат)</b>	
36	Тууранды сөздөрдүн сөз түркүмү катары мүнөздөмөсү: лексикалык маанилери, морфологиялык белгилери, синтаксистик кызматы	1 саат
37	Тууранды сөздөрдүн түзүлүшүнө карай бөлүнүшү: жөнөкөй тууранды сөздөр (алардын <i>эт, де</i> деген жардамчы этиштер менен айкалышы), татаал тууранды сөздөр ( <i>кыйкылдап-чыйкылдап, эпилдеп-жепилдеп</i> ), эки компоненттин бирөө маани бербей турган сөздөр ( <i>шак-шук; шарп-шурп</i> ), эки компоненттин экөө тең маани бербей турган сөздөр ( <i>жал-жал, мөл-мөл, дыр-дыр</i> )	1 саат
38	Тууранды сөздөрдүн маанисине карай бөлүнүшү: табыш тууранды сөздөр, элес тууранды сөздөр. Тууранды сөздөрдүн жазылышы	2 саат
39	<i>Кеп маданияты.</i> Тууранды сөздөрдүн кептин көркөм жана оозеки стилдеринде мүнөздүүлүгү; алардын образдуулугу; текстке кооздук, ачыктык, тактык киргизиши; айлана-чөйрөнүн, ар кандай көрүнүштөрдүн, жаратылыштык кубулуштардын, жан-жаныбарлардын жана адамдардын ар түрдүү касиетин, үндүк жана өтө ар түрдүү	1 саат

	кыймыл-аракеттик белгилерин образдуу, элестүү берүү үчүн атайы стилдик каражат катары колдонуларын өздөштүрүү; көркөм текст түзүүдө сүрөттөөнүн эң кеңири тараган ыкмасы катары тууранды сөздөрдү ыктуу колдоно билүүгө үйрөнүү	
40	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	2 саат
41	<i>Тууранды сөздөр боюнча талдоо</i>	1 саат
<b>Сырдык сөздөр (7 саат)</b>		
42	Сырдык сөздөрдүн лексикалык жана грамматикалык мүнөздөмөсү. Сырдык сөздөрдүн айтылышындагы интонациялык өзгөчөлүктөр	1 саат
43	Сырдык сөздөрдүн маанисине карай бөлүнүшү: ички сезимди билдирген сырдык сөздөр, айбандарга карата колдонулуучу сырдык сөздөр, турмуш-тиричилигинде колдонулуучу сырдык сөздөр. Сырдык сөздөрдүн жазылышы жана колдонулуучу тыныш белгилер	2 саат
44	<i>Кеп маданияты.</i> Сырдык сөздөрдүн мүнөздүү түрдө сүйлөшүү стили менен көркөм стилде колдонулушу. Ички сезимди билдирген сырдык сөздөрдүн көп маанилүүлүгү; алардын ар бири конкреттүү учурда кандай мааниде колдонулгандыгы (модалдык маанилери) интонация менен контекстке байланыштуу аныктамалары. Сырдык сөздөр катышкан сүйлөмдөрдүн модалдык маанилеринин түшүнүктүүлүгүн, көркөмдүгүн арттыруу үчүн аларды интонациялык жактан туура окуу	1 саат
45	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары 2с.</i>	2 саат
46	<i>Сырдык сөздөр боюнча талдоо 1с.</i>	1 саат
<b>Этиштин өзгөчө формалары (17 саат)</b>		
47	Этиштин өзгөчө формалары жөнүндө түшүнүк. Атоочтуктар. Атоочтуктардын маанилери лексикалык маанилери, грамматикалык белгилери, синтаксистик кызматы жана айырмачылыктары 1с.	1 саат
48	Атоочтуктардын этишке, сын атоочко окшоштуктары. Атоочтуктарды уюштуруучу мүчөлөр жана алардын грамматикалык маанилери 1с.	3 саат
49	Атоочтуктардын заттык мааниде колдонулушу жана сөз өзгөртүүчү мүчөлөр менен өзгөрүшү. Атоочтук түрмөк жөнүндө кыскача түшүнүк	2 саат
50	<i>Кеп маданияты.</i> Атоочтуктардын заттанышы бир эле сөзгө көп маанинин берилишине, сөздүн кайталанышына жол бербөөгө негизделерин өздөштүрүү	1 саат
51	<i>Чакчылдар.</i> Алардын маанилери, грамматикалык белгилери, синтаксистик кызматы. Чакчылдардын тактоочко окшоштуктары жана айырмачылыктары	1 саат
52	Чакчылдарды уюштуруучу мүчөлөр. Нагыз чакчылдар жана татаал этишти уюштуруучу чакчылдар, алардын маанилик жана грамматикалык өзгөчөлүктөрү. Чакчыл түрмөк жөнүндө түшүнүк	2 саат
53	<i>Кеп маданияты.</i> Чакчылдардын нагыз чакчыл катары негизги кыймыл-аракеттин ар түрдүү процессуалдык белгилери боюнча аныкталган учур менен этиштин тутумунда негизги этиш катары кадыресе кыймыл-аракеттик гана мааниде колдонулган учурларын ажырата билүү ( <i>алар жүрүп отурушту – негизги этиш; алар жайланып отурушту – нагыз чакчыл</i> )	1 саат
54	Чакчылдарды уюштуруучу айрым мүчөлөрдүн кыймыл-аракеттин аткарылышындагы маанилик өзгөчөлүктөрдүн ( <i>карап калды-карай калды- карай отурду</i> ) ажыратуу жана аларды айтылуучу ойдун кырдаалына карата колдоно билүү. Кош сөз түрүндө чакчылдар менен жөнөкөй чакчылдардын колдонушундагы ( <i>колду кыса кармады – колду</i>	1 саат

	<i>кыса-кыса кармады; тээп алды – тээп-тээп алды)</i> маанилик өзгөчөлүктөрдү ажырата билүү	
55	<i>Кыймыл атоочтор</i> , алардын маанилери жана грамматикалык белгилери, синтаксистик кызматы	1 саат
56	Кыймыл атоочтордун зат атоочко окшоштуктары жана айырмачылыктары. Кыймыл атоочторду уюштуруучу мүчөлөр	1 саат
57	<i>Кеп маданияты</i> . Кыймыл атоочтордун кептин расмий-иштиктүү стилине көбүрөөк мүнөздүүлүгү; зат атооч менен грамматикалык маанилери боюнча карым-катышы; жатыш жөндөмөсүнүн кыймыл атоочтор менен учур чак этиштин өз ара маанилештиги (синонимдештиги) жана аларды колдонуудагы модалдык маанилери боюнча айырмачылыктары	1 саат
58	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	3 саат
59	<i>Этиштин өзгөчө формалары боюнча талдоо</i>	1 саат
	<b>Кызматчы сөздөр жана кеп маданияты (22 саат)</b>	
60	Кызматчы сөздөрдүн маани бербөөчү сөз түркүмү катары мүнөздөмөсү, алардын түрлөрү. Жандоочтордун кызматчы сөз катары негизги касиети	1 саат
61	Жандоочтордун бөлүнүшү: атооч, барыш, табыш, жатыш жөндөмөсүндөгү сөздөр менен айкашуусу	1 саат
62	<i>Кеп маданияты</i> . Жандоочтордун маанилик табияты менен жакшы таанышуу аркылуу алардын өз ара синонимдеш экендиги (көздөп-карап, башка-бөлөк, кийин-соң, чейин-дейре) өздөштүрүү жана оозеки, жазуу кептеринде колдоно билүү. Ошондой эле жандоочтор менен айрым жөндөмө мүчөлөрдүн синонимдештигин, биринин экинчисинин ордуна колдонула берерин, бирок айрым бир модалдык мааниси боюнча айырмаланарын өздөштүрүү жана аларды айтылып жаткан ойго крата ыктуу колдоно билүү ( <i>сага келдим – сен үчүн келдим, үйүнө кетти – үйүн көздөй кетти ж.б.</i> )	1 саат
63	<i>Байламталар</i> , алардын кызматчы сөз катары негизги касиети	1 саат
64	Байламталардын бөлүнүшү: каршылагыч байламталар	1 саат
65	Ажыраткыч байламталар	1 саат
66	Себеп-натыйжалаш байламталар	1 саат
67	Шарттуу байламталар	2 саат
68	Байламталарга коюлуучу тыныш белгилер	1 саат
69	<i>Кеп маданияты</i> . Байламталардын грамматикалык жана маанилик табиятын өздөштүрүү аркылуу байламталар катышкан бир өңчөй мүчөлүү сүйлөмдү жана татаал сүйлөмдү туура түзө билүү, байламталардын өз ара синонимдеш экендигин, биринин ордуна экинчисинин колдонулуш мүмкүнчүлүгүн түшүнүү жана оозеки, жазуу кепте туура колдоно алуу, татаал сүйлөмдүн тутумундагы жөнөкөй сүйлөмдөрдүн байламталар аркылуу байланышы менен алардын түшүрүлүп айтылышындагы маанилик (стилдик) өзгөчөлүктөрдү ажыратуу	3 саат
70	<i>Бөлүкчөлөр</i> , алардын негизги касиети. Бөлүкчөлөрдүн бөлүнүшү: чектеме жана күчөтмө бөлүкчөлөр	1 саат
71	Ырастагыч жана тангыч бөлүкчөлөр	1 саат

72	Сурама жана божомолдогуч бөлүкчөлөр	1 саат
73	<i>Кеп маданияты.</i> Бөлүкчөлөрдүн оозеки жана көркөм стилдерге мүнөздүүлүгү; бөлүкчөлөрдүн сүйлөмдө колдонулуш орду, маанилик ар түрдүүлүгү, өздөрү тиешелүү болуп келген сөздүн, сөз айкашынын жана сүйлөмдүн маанилерин конкреттештирүү, тактоо алардын маанилик айкындыгын арттыруу максатында модалдык-стилистикалык ийкемдүү каражат катары бөлүкчөлөрдү туура колдонуу, бөлүкчөлөрдүн кеп маанилүүлүгүн жана өз ара синонимдештигин туура пайдалануу аркылуу түзүп жаткан тексттин көркөмдүгүн, маанилик жактан ачык айкындыгын арттыруу	1 саат
74	<i>Модал сөздөр,</i> алардын грамматикалык табияты. Модал сөздөрдүн бөлүнүшү: ойду бекемдөө, ырастоо, макул болуу маанисиндеги модал сөздөр	1 саат
75	Күмөндүүлүк жана божомолдоо маанисиндеги модал сөздөр	1 саат
76	Модал сөздөргө коюлуучу тыныш белгилер	1 саат
77	<i>Кеп маданияты.</i> Модал сөздөрдүн кептин кайсы стилдерне мүнөздүү экендигин аныктоо; модал сөздөр катышкан тексттерден алардын кандай мааниде колдонулгандыгын ажыратуу; модал сөздөрдүн өз ара синонимдештиги; модал сөздөр катышкан сүйлөмдөрдөгү жана алар катышпаган ошол эле сүйлөмдөрдөгү ойдун берилиш өзгөчөлүктөрүнө байкоо жүргүзүү	1 саат
78	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	3 саат
79	<i>Кызматчы сөз түркүмдөрү боюнча талдоо</i>	1 саат
<b>Жыл боюнча өтүлгөн материалдарды бекемдөө жана бышыктоо (5 саат)</b>		
80	Тактоочтордун грамматикалык түзүлүшүнө жана жасалышына карата бөлүнүшү, туунду жана татаал тактоочтордун жасалуу жолдору.	1 саат
81	Тактоочтордун маанилик түрлөрү	1 саат
82	Тууранды сөздөрдүн маанилик түрлөрү жана алардын жазылышы	1 саат
83	Этиштин өзгөчө түрлөрүнүн ар бирине тиешелүү уюштуруучу мүчөлөрү; синтаксистик аткарган кызматтары	1 саат
84	Кызматчы сөз түркүмдөрү, алардын ар биринин грамматикалык жактан аткарган кызматтары	1 саат
85	Сырдык сөздөрдүн интонациялык-модалдык маанилери боюнча бөтөнчөлүктөрү	1 саат

## 8-КЛАСС

(жумасына 3 сааттан, жыл боюнча 102 саат)

№	ТЕМАЛАРЫ	сааты
1	<b>Кыргыз адабий тилинин жергиликтүү диалектилер менен карым-катышы</b>	<b>1 саат</b>
<b>5-7-класста өтүлгөн материалдарды системалаштыруу жана жалпылоо (4 саат)</b>		
2	<i>Фонетика, орфоэпия жана орфография.</i> Тыбыштар, алардын үндүү, үнсүз болуп бөлүнүшү; үндүү тыбыштардын бөлүнүшү; үнсүз тыбыштардын бөлүнүшү. Орфографиянын принциптери; орфоэпия жана орфографиянын негизги эрежелери	1 саат
3	<i>Лексика, лексикология, семасиология.</i> Сөз жана алардын маанилери	1 саат

	(сөздүн лексикалык, грамматикалык жана көп маанилүүлүгү; сөздүн тике жана өтмө маанилери, сөздүн эмоционалдык мааниси). Колдонулуш жагынан чектелген сөздөр, алардын түрлөрү (диалектилик жана кесиптик сөздөр; эскирген жана жаңы сөздөр, терминдер), ар биринин лексико-семантикалык маанилери, колдонуш чөйрөлөрү	
4	<i>Сөздүн курамдык бөлүктөрү, сөз жасоонун жолдору. Уңгу жана мүчө, алардын мүнөздүү белгилери. Мүчөнүн түрлөрү (сөз жасоочу, сөз өзгөртүүчү), алардын өзгөчөлүктөрү. Сөз жасоонун морфологиялык, синтаксистик жана лексико-семантикалык жолдору, алардын ар биринин сөз жасоодогу мүнөздүү белгилери.</i>	1 саат
5	<i>Сөз түркүмдөрү, алардын маани берүүчү жана кызматчы сөз түркүмү болуп бөлүнүшү. Зат атооч жана анын категориялары (жөндөмө, таандык, сан). Этиш жана анын категориялары (жак, чак, ыңгай, мамиле). Сөз түркүмдөрү боюнча практикалык иштер, көнүгүүлөр, талдоолор, жазуу жумуштары</i>	1 саат
<b>Байланыштуу кеп (26 саат)</b>		
6	<b>Текст.</b> Тексттин түрлөрү, тексттеги абзац, микротема (тереңдтип кайталоо)	1 саат
7	Тема менен негизги ойдун сүйлөмдөгү орун тартиби түз жана өзгөргөн, терс экспрессивдүү орун тартиби	1 саат
8	Тексттеги сүйлөмдөрдүн өз ара ички маанилик байланышуу жолдору (уланма байланыш, темалар аралык байланыш, удаалаш байланыш)	2 саат
9	Тексттеги сүйлөмдөрдүн байланыштыруучу тил каражаттары	1 саат
10	<b>Текст боюнча машыгуу иштери</b>	3 саат
11	<b>Кептин түрлөрү.</b> Сүрөттөөнүн объектилери: жандуу, жансыз заттар, орун, айлана-чөйрө, ал-абал (кайталоо)	1 саат
12	Ой жүгүртүүнүн структурасы: тезис, далилдер, тыянак, аларды байланыштыруучу каражаттар	2 саат
13	Ой жүгүртүүнүн баяндоодон жана сүрөттөдөн болгон айырмачылыгы	1 саат
14	<b>Кептин түрлөрү боюнча машыгуу иштери</b>	2 саат
15	<b>Кептин стилдери.</b> <i>Илимий стилге</i> мүнөздүү тил каражаттары жана андагы кептин берилиш өзгөчөлүгү (кайталоо)	1 саат
16	<i>Публицистикалык стиль:</i> колдонулуш чөйрөлөрү, колдонулуш милдеттери, кептин берилиш өзгөчөлүктөрү, колдонулуш тил каражаттары (лексикалык, морфологиялык, синтаксистик)	2 саат
17	Публицистикалык стилде аткарылуучу иштерге мүнөздөмө. Макала (дубал газетага)	1 саат
18	Макала (дубал газетага)	1 саат
19	Газеттик жана журналдык кабарлар	1 саат
20	Жаңылыктар	1 саат
21	<i>Расмий иш кагаздары.</i> Токтом (жыйналыш)	1 саат
22	Отчет	1 саат
23	Иш план	1 саат
24	<b>Кептин стилдери боюнча машыгуу иштери</b>	2 саат
<b>Синтаксис, пунктуация жана кеп маданияты. Сөз айкашынын синтаксиси жана кеп маданияты (7 саат)</b>		
25	Сөз айкашы, анын мүнөздүү белгилери. Сөз айкашынын түрлөрү: атоочтук, этиштик сөз айкаштары	1 саат
	Сүйлөмдөгү сөздөрдүн байланышуу жолдору: тең байланыш жана багыныңкы байланыш	1 саат

26	Баш мүчөлөрдүн ортосундагы ээрчишүү байланышы. Сүйлөм мүчөлөрдүн ортосундагы багыныңкы байланыштар: ыкташуу, башкаруу, таандык	1 саат
27	<i>Кеп маданияты.</i> Сүйлөмдөгү сөздөрдүн маанилик жана грамматикалык каражаттар аркылуу байланышын адабий нормада туура түзүү. Чыгыш жөндөмөсүндөгү сын жана сан атоочтун айкашынан уюшулган салыштырма даражанын өз ара синонимдештигин жана андагы сапаттык белгинин салыштырылышындагы маанилик өзгөчөлүгүн ажырата билүү ( <i>өрүк алмадан таттуу, өрүк алмадан таттуураак</i> ). Таандык байланышындагы сөз айкашында аны уюштуруучу илик жөндөмө формасы менен таандык таандык мүчөлөрдүн түшүрүлүп жана толук берилген учурларынын адабий-стилдик нормаларын туура сактоо	1 саат
28	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	2 саат
29	<i>Сөз айкашы боюнча талдоо</i>	1 саат
<b>Жө нө кө й сүйлөмдүн синтаксиси жана кеп маданияты (9 саат)</b>		
30	Сүйлөм, анын негизги белгилери	1 саат
31	Сүйлөмдүн айтылыш максаттарына карай бөлүнүшү: жай сүйлөм	1 саат
32	Суроолуу сүйлөм, аны уюштуруучу каражаттар. Суроолуу сүйлөмдүн маанилери. Суроолуу сүйлөмдө коюлуучу тыныш белгилер	1 саат
33	Сүйлөмдүн түзүлүшүнө карай бөлүнүшү (жөнөкөй жана татаал сүйлөм)	1 саат
34	<i>Кеп маданияты.</i> Буйрук жана илептүү сүйлөмдүн интонациясынын жана аларды уюштуруучу каражаттардын эмоциялык, модалдык ар түрдүү кошумча маанилерди билдирүүсү. Риторикалык суроо, баяндоонун суроо-жооп формасы, кептин таасирдүүлүгү, ачык-айкындуулугун күчөтүүдө стилистикалык ыкма катары колдонулушу	1 саат
35	Буйрук сүйлөмдүн башка модалдык түрлөрүнөн айырмаланып, кептин расмий-иштиктүү стилинде колдонулушу	1 саат
36	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	2 саат
37	<i>Жөнөкөй сүйлөмдүн синтаксиси боюнча талдоо</i>	1 саат
<b>Жө нө кө й сүйлөмдүн түрлөрү жана кеп маданияты (12 саат)</b>		
38	Сүйлөмдүн грамматикалык түзүлүшүнө баш жана айкындооч мүчөлөрдүн катышына карай бөлүнүшү: эки тутумдуу жана бир тутумдуу жөнөкөй сүйлөмдөр	2 саат
39	<i>Эки тутумдуу жөнөкөй сүйлөмдүн айкындооч мүчөлөрдүн катышышына карай бөлүнүшү: жалаң сүйлөм</i>	1 саат
40	Жайылма сүйлөм	1 саат
41	<i>Бир тутумдуу жөнөкөй сүйлөмдөр жөнүндө жалпы маалымат</i>	1 саат
42	Бир тутумдуу жөнөкөй сүйлөмдөрдүн түрлөрү	1 саат
43	Атама сүйлөм (ээнин базасында уюшулган). Атама сүйлөмдүн грамматикалык түзүлүшү (бир сөздөн жана сөз тизмектеринен уюшулушу)	1 саат
44	Баяндоочтун негизинде уюшулган бир тутумдуу сүйлөмдөр: жактуу сүйлөм, анын грамматикалык түзүлүшү; жаксыз сүйлөм, анын грамматикалык түзүлүшү	1 саат
45	<i>Кеп маданияты.</i> Бир тутумдуу жана эки тутумдуу жөнөкөй сүйлөмдөрдүн коммуникативдик милдеттеринин бирдейлиги; алардын синтаксистик синоним катары колдонулушу. Бир тутумдуу	1 саат



	сүйлөмдөрдүн кептин түрлөрүндө кодонулуш өзгөчөлүктөрү; атама сүйлөмдүн кептин сүрөттөө түрүнө жана көркөм стилге мүнөздүүлүгү; алардын мезгилди, орунду, андагы буюмдарды, жан-жаныбарларды, жаратылыш кубулуштарын, айлана-чөйрөнү сүрөттөөдө негизги стилдик каражат катары колдонулушу	
46	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	2 саат
47	<i>Жөнөкөй сүйлөмдүн түрлөрү боюнча талдоо</i>	1 саат
	<b>Кемтик сүйлөм (5 саат)</b>	
48	Кемтик сүйлөмдүн грамматикалык табияты жөнүндө жалпы маалымат. Контекстте кемтик сүйлөмдүн толук сүйлөм менен байланыштуулугу	1 саат
49	Диалог жана анын түзүлүшү, тыныш белгилери	1 саат
50	<i>Кеп маданияты.</i> Толук жана кемтик сүйлөмдүн кептин оозеки сүйлөшүү жана көркөм стилине мүнөздүүлүгү. Толук сүйлөмдүн маанисине карата кемтик сүйлөмдөрдү колдонууда грамматикалык түзүлүшү жана аны ойдун ачык, так, кыска берилиши боюнча туура түзүү	1 саат
51	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	1 саат
52	<i>Толук жана кемтик сүйлөм боюнча талдоо</i>	1 саат
	<b>Сүйлөм мүчөлөрү жана кеп маданияты Сүйлөмдүн баш мүчөлөрү жана кеп маданияты (8 саат)</b>	
53	Сүйлөм мүчөлөрү, анын баш жана айкындооч мүчөлөрү жөнүндө түшүнүк	1 саат
54	Ээ, анын грамматикалык түзүлүшү, жөнөкөй жана тутумдаш ээ. Ээнин милдетин аткаруучу сөздөр, сөз тизмектери	1 саат
55	Сүйлөмдүн баяндоочу, анын ээге карата сан, жак боюнча ээрчиши. Баяндооч, анын грамматикалык түзүлүшү, жөнөкөй жана тутумдаш баяндоочтор	1 саат
56	Баяндоочтун түрлөрү: атоочтук жана этиштик баяндооч. Баяндоочтун милдетин аткаруучу сөздөр, сөз тизмектери	1 саат
57	Ээ менен баяндоочтун ортосуна сызыкчанын коюлушу	1 саат
58	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	2 саат
59	<i>Синтаксистик талдоо</i>	1 саат
	<b>Сүйлөмдүн айкындооч мүчөлөрү жана кеп маданияты (14 саат)</b>	
60	<i>Аныктооч,</i> анын грамматикалык түзүлүшү: жөнөкөй жана татаал аныктоочтор. Аныктоочтун милдетин аткаруучу сөздөр, сөз тизмектери	1 саат
61	Аныктооч менен аныкталгычтын маанилик катыштары. Аныктоочтун өзгөчө түрү – жандама мүчө	1 саат
62	Атоочтук түрмөктүн нагыз өз маанисинде жана затташкан маанисинде аткарган аныктоочтук милдеттери	1 саат
63	<i>Толуктооч,</i> анын грамматикалык түзүлүшү: жөнөкөй жана татаал толуктоочтор. Толуктоочтун милдетин аткаруучу сөздөр, сөз тизмектери	1 саат
64	Толуктоочтун түрлөрү: тике жана кыйыр толуктоочтор	1 саат
65	<i>Бышыктооч,</i> анын грамматикалык түзүлүшү: жөнөкөй жана татаал бышыктоочтор. Бышыктоочтун милдетин аткаруучу сөздөр, сөз тизмектери	1 саат
66	Бышыктоочтун маанилик түрлөрү: мезгил жана орун бышыктооч	1 саат

67	Себеп жана максат бышыктооч	1 саат
68	Сыпат жана сан-өлчөм бышыктооч	1 саат
69	Чакчыл түрмөктүн бышыктоочтук милдетти аткарышы	1 саат
70	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	2 саат
71	<i>Сүйлөмдүн айкындооч мүчөлөрү боюнча талдоо</i>	2 саат
<b>Сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү жана кеп маданияты (7 саат)</b>		
72	Сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү, алардын мүнөздүү белгилери. Бир өңчөй мүчөлөрү өз ара байланышуу жолдору	1 саат
73	Интонация жана байламталар. Бир өңчөй мүчөлөрдө коюлуучу тыныш белгилер	1 саат
74	Бир өңчөй жана бир өңчөй эмес аныктоочтор. Бир өңчөй мүчөлөрдө колдонулган жалпылагыч сөз, анын бир өңчөй мүчөлөргө карата алган орун тартибине байланыштуу коюлуучу тыныш белгилер	1 саат
75	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	2 саат
76	<i>Сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү боюнча талдоо</i>	1 саат
77	<i>Кеп маданияты.</i> Бир өңчөй мүчөлөрдүн өз ара байламталар жана интонация аркылуу байланышындагы маанилик (стилдик) өзгөчөлүктөр. Бир өңчөй мүчөлөрдүн грамматикалык формаларынын (сөз өзгөртүүчү мүчөлөрдүн) анын бардык түгөйүндө толук сакталышындагы жана эң акыркысынан башкасында түшүрүлүп айтылышындагы стилдик максаттарды аныктоо. Этиштик бир өңчөй баяндоочтордун түгөйлөрүнүн өз ара орун алышындагы кыймыл-аракеттин башталыш этабынан анын өнүгүү этаптарына карата колдоно билүүнүн стилдик зарылдыгы ( <i>от тутанды, күйдү, алоолонду – туурасы; алоолонду, күйдү, тутанды – туура эмеси</i> )	1 саат
<b>Сүйлөмдөгү сөздөрдүн орун тартиби жана кеп маданияты (6 саат)</b>		
78	Сүйлөм тутумунда сөздөрдүн көндүм болгон түз орун тартиби жана өзгөргөн терс орундары. Сүйлөмдөгү сөздөрдүн орун тартибине таасир этүүчү факторлор (сүйлөмдүн түзүлүшү, сөздөрдүн өз ара грамматикалык байланышуу жолдору, логикалык басым ж.б.). Сүйлөмдөгү сөздөрдүн орун тартибинин семантика-грамматикалык, стилистикалык милдети	2 саат
79	<i>Кеп маданияты.</i> Сүйлөм ээси менен баяндоочтун толук ээрчишүүсү, айрым учурларда сан боюнча ээрчибей айтылышынын адабий нормалары. Сүйлөмдүн этиштик баяндоочунун орун тартибинин эркин колдонулушундагы стилдик бөтөнчөлүктөр. Сүйлөмдүн кыскалыгына, баяндооч аркылуу берилүүчү маанинин ачыктыгына, тактыгы стилдик нормага ылайыктуулугуна карата атоочтук баяндоочтордун колдонулушу	1 саат
80	Аныктоочтордун кептин сүрөттөө, орун жана мезгил бышыктоочтордун баяндоо түрүнө мүнөздүүлүгү. Сүйлөмдөгү сөздөрдүн өзгөргөн терс орун тартибиндеги логикалык басымдын ролу. Логикалык басым – кептин тактыгынын, таасирдүүлүгүнүн каражаты. Сүйлөмдөгү сөздөрдүн бирин маанилик жактан бөлүп айтуу үчүн сөздөрдү өзгөртүп, терс орун тартипти колдонуу. Тике толуктоочтордун табыш жөндөмөсүнүн жалганып турушунун же көмүскөдө калышынын грамматика-стилистикалык маанилери	1 саат
81	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	2 саат

<b>Жыл боюнча өтүлгөн материалдарды бекемдөө жана бышыктоо (3 саат)</b>		
82	Багыныңкы байланыштагы сөздөрдүн өз ара байланышуу жолдору (ээрчишүү, ыкташуу, башкаруу, таандык). Сүйлөмдөрдүн баш мүчөлөрү: ээ менен баяндоочтун ортосуна сызыкчанын коюлушу	1 саат
83	Сүйлөмдүн айкындооч мүчөлөрү. Бир тутумдуу сүйлөмдүн түрлөрү, алардын грамматикалык түзүлүшү	1 саат
84	Толук жана кемтик сүйлөмдөр, алардын өз ара байланышы. Сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү, жалпылагыч сөз, аларда коюлуучу тыныш белгилер	1 саат

**9-КЛАСС**  
(жумасына 2 сааттан, жыл боюнча 68 саат)

<b>№</b>	<b>ТЕМАЛАРЫ</b>	<b>сааты</b>
1	<b>Кыргыз тилинин түрк тилдеринин ичинен алган орду</b>	1 саат
<b>Окуучулардын 8-класста алган билимдерин эске салуу жана бышыктоо (3 саат)</b>		
2	Эркин сөз айкаштарынын түрлөрү (атоочтук, этиштик): эркин сөз айкашынын, багыныңкы байланыштагы сөздөрдүн өз ара байланышуу жолдору. Сүйлөмдүн баш мүчөлөрү, алардын ар бирине мүнөздүү болгон грамматикалык белгилер; баш мүчөлөрдүн милдетин аткаруучу сөздөр	1 саат
3	Сүйлөмдүн айкындооч мүчөлөрүнүн ар бирине мүнөздүү болгон грамматикалык белгилери; айкындооч мүчөлөрүнүн милдетин аткаруучу сөздөр, алардын структуралык бөтөнчөлүктөрү. Бир тутумдуу сүйлөмдөр жана алардын грамматикалык түзүлүштөрү	1 саат
4	Сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү, алардагы жалпылагыч сөздөр жана аларга коюлуучу тыныш белгилер	1 саат
<b>Байланыштуу кеп (14 саат)</b>		
5	Текст, анын мүнөздүү белгилери боюнча билимдерди системалаштыруу жана жалпылаштыруу	1 саат
6	<b>Текст боюнча машыгуу иштери</b>	2 саат
7	<b>Кептин түрлөрү.</b> Кептин түрлөрү боюнча билимдерин системалаштыруу жана жалпылаштыруу	1 саат
8	Кептин түрлөрү менен кептин стилдеринин карым-катнашы, баяндоо, сүрөттөөнүн көркөм стиль менен карым-катнашы	1 саат
9	<b>Кептин түрлөрү боюнча машыгуу иштери</b>	1 саат
10	<b>Кептин стилдери.</b> Публицистикалык стилдин башка стилдерден өзгөчөлүгү (тереңдетип, кеңейтип кайталоо)	1 саат
11	Расмий-иштиктүү стиль, анын мүнөздүү белгилери: колдонулуш милдеттери, кептин берилиш өзгөчөлүктөрү, колдонулган тил каражаттары	1 саат
12	Расмий эмес иш кагаздары боюнча өтүлгөндөрдү тереңдетүү жана алардын татаал түрлөрүн (мүнөздөмө, токтом, отчет) өздөштүрүү	1 саат
13	Расмий иш кагаздары: мыйзам, указ, буйрук	1 саат
14	Илимий стилде аткарылуучу практикалык иштереге мүнөздөмө. Тезис	1 саат
15	Доклад	1 саат
16	<b>Кептин стилдери жана машыгуу иштери</b>	1 саат
<b>Сүйлөмдүн обочолонгон түшүндүрмө мүчөлөрү жана кеп маданияты (5 саат)</b>		

17	Сүйлөмдүн обочолонгон түшүндүрмө мүчөлөрү тууралуу түшүнүк. Обочолонгон түшүндүрмө мүчөлөрдүн айкындалгычка карата болгон маанилик катышына карата болгон маанилик катышына карай бөлүнүшү	1 саат
18	Обочолонгон түшүндүрмө мүчөнүн түрлөрү: түшүндүрмө ээ; түшүндүрмө аныктооч; түшүндүрмө баяндооч, түшүндүрмө толуктооч, түшүндүрмө бышыктооч	1 саат
19	<i>Кеп маданияты.</i> Обочолонгон түшүндүрмө мүчөлөрдүн кептин ар түрдүү стилдерине мүнөздүүлүгү. Алардын текстте колдонулуш зарылдыгы. Интонациялык жактан сүйлөмдүн кадыресе мүчөсү менен анын түшүндүрмө мүчөлүү келишиндеги маанилик стилдик бөтөнчөлүктөрү	1 саат
20	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	1 саат
21	<i>Обочолонгон түшүндүрмө мүчөлөрү боюнча талдоо</i>	1 саат
<b>Сүйлөмдө мүчө боло албаган сөздөр жана кеп маданияты (8 саат)</b>		
22	<i>Каратма сөз.</i> Каратма сөздүн милдетин аткаруучу сөздөр, сөз тизмектери. Каратма сөздүн мааниси. Каратма сөздүн мүнөздүү болгон грамматикалык түзүлүшү; бир сөздөн турган каратма сөздөр; сөз айкашы тибиндеги каратма сөздөр	1 саат
23	Каратма сөздүн сүйлөмдөгү алган орду жана ага карата коюлуучу тыныш белгилер	1 саат
24	<i>Киринди сөз.</i> Киринди сөздүн маанилери. Киринди сөздүн грамматикалык түзүлүшү: бир сөздөн турган киринди сөздөр; сөз айкашы тибиндеги киринди сөздөр; сүйлөм тибиндеги киринди сөздөр. Киринди сөздүн сүйлөмдөгү орду жана ага карата коюлуучу тыныш белгилер	1 саат
25	<i>Кеп маданияты.</i> Каратма сөздүн сүйлөмдө ар түрдүү багытта орун алышына байланыштуу маанилерине болгон өзгөрүштөр. Каратма сөзүн сүйлөмдө кайталанып айтылышы. Сүйлөмдө мүчө боло албаган сөздөр (киринди, сырдык сөздөр) менен бирге колдонулушундагы стилдик мааниси. Стилдин ар башка түрлөрүндө каратма сөздүн колдонулуш мүнөзү (кептин эмоционалдуулугун, таасирдүүлүгүн күчөтүүдө аткарган кызматы), каратма сөздүн интонациясы	1 саат
26	Киринди сөздүн өз ара синонимдештиги, алардын (синонимдик катарларлардын) стилдик айырмачылыктары (стилдин тигил же бул түрүнө мүнөздүү колдонулган же анын ар кандай түрлөрүндө бирдей орток колдонулган киринди сөздөр). Киринди сөздөрдүн кептин илимий стилинде активдүү колдонулушу. Киринди сөздөрдүн сүйлөмдүн мазмунуна болгон катышы, сүйлөмдүн мамилесин, баамын, көз карашын жана сүйлөмдүн модалдык маанилерин билдирүүдө стилдик каражат болуп эсептелиниши. Киринди сөздөрдүн интонациясы	1 саат
27	Сырдык сөздүн сүйлөмгө мүчө боло албаган башка сөздөрдүн (каратма, киринди сөздөрдүн) коштоосу менен айтылышы, сүйлөмдө кайталанып колдонулушу, анын стилдик мааниси. Сырдык сөздүн маанисинин сүйлөмдүн жалпы мазмунуна, анын эмоционалдык, психологиялык мүнөзүнө ылайык келиши. Сырдык сөздүн интонациясы	1 саат
28	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	1 саат
29	<i>Сүйлөмгө мүчө боло албаган сөздөр боюнча талдоо жүргүзүү</i>	1 саат
<b>Синтаксистик татаал түрмө ктө р жана кеп маданияты (5 саат)</b>		

30	Атоочтук түрмөк, анын грамматикалык белгилери жана түзүлүшү. Атоочтук түрмөктүн нагыз өз маанисинде турганда жана заттык маанисинде синтаксистик аткарган милдеттери	1 саат
31	Чакчыл түрмөк. Анын грамматикалык белгилери жана түзүлүшү. Чакчыл түрмөктүн синтаксистик кызматы. Чакчыл түрмөктүн сүйлөмдөгү орду жана ага байланыштуу коюлуучу тыныш белгилер	1 саат
32	<i>Кеп маданияты.</i> Атоочтук жана чакчыл түрмөктөрдүн, негизинен, кептин бардык стилдерге орток тиешелүүлүгү. Атоочтук менен чакчыл түрмөктөрдүн өздөрү тиешелүү болуп айтылган айкындалгычтык алда канча татаал белгилерин (сыпат, себеп, мезгил, максат ж.б.) билдирүү менен, аны (айкындалгычты) мазмундук жактан кенен образдуу сүрөттөө үчүн колдонулушу	1 саат
33	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	1 саат
34	<i>Синтаксистик татаал түрмөктөр боюнча талдоо</i>	1 саат
<b>Татаал сүйлөмдүн синтаксиси жана кеп маданияты Татаал сүйлөм жана кеп маданияты (2 саат)</b>		
35	Татаал сүйлөм, анын грамматикалык түзүлүшүнө карай бөлүнүшү: тең байланыштагы татаал сүйлөм, багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөм, анын жөнөкөй сүйлөмдөн айырмасы	2 саат
<b>Тең байланыштагы татаал сүйлөм жана кеп маданияты (6 саат)</b>		
36	Тең байланыштагы татаал сүйлөмдүн түзүлүшү. Тең байланыштагы татаал сүйлөмдүн тутумундагы жөнөкөй сүйлөмдөрдүн байланышуу жолдору жана алардын түрлөрү: байламталуу жана байламтасыз тең байланыштагы татаал сүйлөмдөр. Байламтасыз тең байланыштагы татаал сүйлөм жана анын синтаксистик түгөйлөрүнүн маанилик катыштары	1 саат
37	Мезгилдеш, салыштырма, каршылаш, себеп-натыйжалаш, чечме	1 саат
38	Байламталуу тең байланыштагы татаал сүйлөмдөрдө коюлуучу тыныш белгилер. Байламталуу тең байланыштагы татаал сүйлөм жана анын түгөйлөрүнүн маанилик катыштары. Байламталуу тең байланыштагы татаал сүйлөмдөрдө коюлуучу тыныш белгилер. Байламталуу тең байланыштагы татаал сүйлөмдүн синонимикасы	
39	<i>Кеп маданияты.</i> Тең байланыштагы татаал сүйлөмдүн интонациясы. Тең байланыштагы татаал сүйлөмдүн тутумундагы жөнөкөй сүйлөмдүн грамматикалык түзүлүшү. Байламталуу тең байланыштагы татаал сүйлөмдөрдүн синонимикасы (маанилештиги)	1 саат
40	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	1 саат
41	<i>Татаал сүйлөм боюнча талдоо жүргүзүү</i>	1 саат
<b>Багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөм жана кеп маданияты (14 саат)</b>		
42	Багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөмдүн синтаксистик түгөйлөрү; баш сүйлөм, багыныңкы сүйлөм. Багыныңкы сүйлөмдүн атоочтук жана чакчыл түрмөктөр менен окшоштугу, айырмасы. Баш жана багыныңкы сүйлөмдөрдүн байланышуу жолдору. Багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөмдөргө коюлуучу тыныш белгилер	1 саат
43	Багыныңкы сүйлөмдүн түрлөрү: мезгил багыныңкы сүйлөм	1 саат
44	Орун багыныңкы сүйлөм	1 саат
45	Шарттуу багыныңкы сүйлөм	1 саат

46	Карама-каршы багыныңкы сүйлөм	1 саат
47	Сыпат, салыштырма багыныңкы сүйлөм	1 саат
48	Себеп багыныңкы сүйлөм	1 саат
49	Максат багыныңкы сүйлөм	1 саат
50	Сан-өлчөм багыныңкы сүйлөм	1 саат
51	Көп багыныңкылуу татаал сүйлөм. Көп багыныңкылуу татаал сүйлөмдөрдүн түрлөрү: бир өңчөй көп багыныңкылуу татаал сүйлөм. Бир өңчөй эмес көп багыныңкылуу татаал сүйлөм	1 саат
52	Аралаш татаал сүйлөм, анын түзүлүшү, анда коюлуучу тыныш белгилер	1 саат
53	<i>Кеп маданияты.</i> Стилдик максатта баш жана багыныңкы сүйлөмдөрдүн ордун өзгөртүп колдонуу. Багыныңкы сүйлөмдүн көп маанилүүлүгү. Окшош түзүлүштөгү (омонимдик) багыныңкы сүйлөмдөр (грамматикалык түзүлүштөрү бирдей, бирок синтаксистик мааниси ар башка). Баш сүйлөмдө сөз болуп жаткан нерсенин (көбүнчө сүйлөм ээсинин) маанисин чектеп көрсөтүү, ага атайын логикалык басым түшүрүп айтуу үчүн багыныңкы сүйлөмдүн баш сүйлөмдүн ортосунда колдонулушу	1 саат
54	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	1 саат
55	<i>Багыныңкы байланыштагы татаал сүйлөм боюнча талдоо</i>	1 саат
<b>Тике сөз, кыйыр сөз жана кеп маданияты (4 саат)</b>		
56	Төл жана бөтөн сөз. Бөтөн сөздү колдонуу жолдору: тике жана кыйыр сөз. Тике сөздү кыйыр сөзгө айландыруу. Тике сөздүн цитата, диалогдо колдонулушу, алардын тыныш белгилери	1 саат
57	<i>Кеп маданияты.</i> Төл жана бөтөн сөздүн кептин көпкөм стилине, тике сөздүн бир түрү болгон цитатанын илимий стилге мүнөздүүлүгү. Тике сөздүн төл сөздөн мурда, кийин жана анын ортосунда жайгашуусунун стилдик өзгөчөлүктөрү. Тике сөз менен кыйыр сөздөгү мазмундун берилишинин өзгөчөлүгү	1 саат
58	<i>Үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштары</i>	1 саат
59	<i>Төл жана бөтөн сөз боюнча талдоо жүргүзүү</i>	1 саат
<b>Пунктуация (3 саат)</b>		
60	Жазууда тыныш белгилеринин колдонулуш мааниси жана кызматы	1 саат
61	Тыныш белгилерди колдонуунун негизги эрежелери	2 саат
<b>Жыл боюнча өтүлгөн материалдарды бекемдөө жана бышыктоо (3 саат)</b>		
62	Сүйлөмгө мүчө боло албаган сөздөрдүн грамматикалык табияты; алардын сүйлөмдө алган ордуна карата коюлуучу тыныш белгилери; каратма жана кириңди сөздөрдүн грамматикалык түзүлүшүнө карай бөлүнүшү	1 саат
63	Сүйлөмдүн обочолонгон түшүндүрмө мүчөлөрүнүн түрлөрү; алардын тыныш белгилери	1 саат
64	Атоочтук жана чакчыл түрмөктөрдүн грамматикалык белгилери; синтаксистик кызматтары. Тең байланыштагы татаал сүйлөмдүн грамматикалык түзүлүшү; байламталуу жана байламтасыз тең байланыштагы татаал сүйлөмдө коюлуучу тыныш белгилер	1 саат

## 2.2. Кыргыз тили программасынын түзүлүшү, негизги мазмуну

**Программанын түзүлүшү.** Программанын структурасы дидактикалык принципке негизделип, окутуп-үйрөтүүнүн билгичтик, машыккандык ырааттуулугун сактоо менен кыргыз тилин окутуунун системалык курсу катарында төмөндөгүдөй бөлүмдөр аркылуу берилди.

1. **Ар бир класстын башталышында киришүү бөлүмү катары тил илиминин жалпы маселелерине** тиешелүү 1 сааттык көлөмдөгү темалар сунуш кылынды.

2. **Байланыштуу кеп.** Бул бөлүм бири-бирине байланыштуу болгон текст, тексттин стилдери жана тексттин түрлөрү деген негизги үч бөлүктөн турат. Алардын ар бирине тиешелүү теориялык материалдар, аларга карата практикалык жактан аткарылуучу талаптар жана ал талаптардын аткарылышына тиешелүү болгон конкреттүү материалдар берилди.

3. **Мурунку класста өтүлгөн материалдарды эске алуу жана бышыктоо.** Мында бөлүнгөн сааттын көлөмүнө жараша, мүмкүн болушунча жаңы өтүлүүчү материалдар менен байланышы жана практикалык мааниси бар деп эсептелген темалар тандалды.

4. **Ар бир класска тиешелүү системалуу курстун материалдары.** Бул бөлүмдө системалуу курста окутуп-үйрөтүүчү тармактык бөлүмдөр, ал бөлүмдөргө тиешелүү темалар, анда конкреттүү алынган класска ылайыктуу деп тандалган теориялык материалдар камтылды.

5. **Кеп маданияты.** Бул бөлүм өзүнүн мүнөзү боюнча байланыштуу кеп менен жакындыгы болгондуктан, ага түздөн-түз тиешеси бар деп эсептелген бөлүмдөргө жана темаларга берилди. Анда ошол бөлүмдүн же теманын грамматикалык, лексико-семантикалык жана стилистикалык табиятына ылайык келген кеп маданиятына тиешелүү талаптар коюлду жана сааттар бөлүндү.

Ал эми предметтер аралык байланышта ал тиешелүү болуп турган материалдан башка предметтердин тилдик каражаттары менен грамматикалык жана лексикалык белгилери, колдонуш чөйрөсү ж.б. талаптарына карата болгон байланыш-катыш мүнөзүн аныктоо талабы берилди.

Жыл аягында кайталоо үчүн материалдар көрсөтүлдү жана окуучулардын ар бир окуу жылы ичинде өтүгөн материалдар боюнча кандай билимге, машыккандыкка ээ болгондугун, ошондой эле, тилдик, кептик жана маданий компетенттүүлүктөрүн чагылдырган кыргыз тилин окуп-үйрөнүүдөн күтүлүүчү натыйжалар сунуш кылынды. Мындан сырткары ар бир бөлүмдөн жана чоң темалардан кийин окуучулардын алган билимин бышыктоо жана текшерүү үчүн талдоо, үйрөтүүчү жана текшерүүчү жазуу жумуштарын аткаруунун талаптары, чен-өлчөмдөрү көрсөтүлдү.

### 5-9-класстар үчүн кыргыз тилинин программасынын мазмуну

Кыргыз тилинин окутуу программасы байланыштуу кеп, фонетика, графика жана орфоэпия, лексика жана фразеология, сөз жасоо, морфология жана синтаксис, орфография жана пунктуация сыяктуу тилдин тармактык бөлүмдөрүнөн турат.

Тил илиминин бул бөлүмдөрү программанын негизин түзөт да, дидактикалык принципке негизделип, 5-9-класстарда системалуу курс катары өтүлөт жана өз ичинде окутуп-үйрөтүүнүн төмөнкүдөй материалдарын камтыйт.

**Тил жана коом жөнүндө жалпы маалымат.** Бул бөлүмдөн окуучулар тилдин табияты, коомдук, социалдык мааниси, чыгышы, кыргыз адабий тили, анын диалектилер менен карым-катнашы, кыргыз тилинин түрк тилдеринин ичинен алган орду, азыркы кыргыз тили – кыргыз элинин мамлекеттик жана биримдик тили, улуттук маданияттын негизги формасы жөнүндөгү түшүнүктөрдү алышат. Бул материалдар өзүнчө темаларга бөлүнүп, ар бир класста жыл башында 1 сааттан киришүү сабагы катары окутулат.

**Байланыштуу кепти окутуунун милдеттери:** байланыштуу кеп кыргыз тилинин теориялык материалдарын оозеки жана жазуу кебинде пайдалана билүүгө үйрөтүүчү

илимдин бир тармагы. Демек, кыргыз тилин окутууда анын практикалык негиздерин өркүндөтүү үчүн, бул маселеге өзгөчө көңүл бурулууга тийиш жана аны окутууда төмөнкүдөй милдеттер сунуш кылынат:

- окуучуларга кеп боюнча теориялык түшүнүктөргө ээ кылуу;
- окуучуларды адабий тилдин нормасында өз оюн эркин, байланыштуу айта билүүгө көнүктүрүү максатында оозеки кептик стилдик, интонациялык жана башка өзгөчөлүктөрүн билгичтик менен пайдаланууга үйрөтүү;
- текст түзүүнүн жолдорун жана ыкмаларын өздөштүрүү боюнча билгичтиктерин жана көндүмдөрүн калыптандыруу;
- текст түзүүдө анын темасын, негизги оюн аныктоого, текстке ат коюуга жана план боюнча жаза билүүгө жол көрсөтүү;
- абзац менен микротемалардын тексттеги маанисин түшүнүүгө жана аларды текст түзүүдө пайдалана билүүгө жол көрсөтүү;
- текстти тигил же бул стилде түзө билүү жана ал боюнча тилдик каражаттарды туура пайдаланууга үйрөтүү, текст түзүүдө адабий тилдин нормаларын туура сактоо жөндөмдөрүн калыптандыруу;
- текст түзүүдө кептин түрлөрүн туура колдоно билүүгө багыт берүү, алардын стилдик түрлөрү менен байланышына окуучулардын көңүлүн буруу;
- текст түзүүдө сүйлөмдүн ички жана тышкы байланыштарын туура сактоого жана аны логикалык ырааттуулукта системалуу баяндоого машыктыруу;
- окуган текстти кайрадан өз сөзү, түшүнүгү боюнча эркин айта билүүгө, тиешелүү стилде текст түзүүгө үйрөтүү;
- окуучуларды иш кагаздарын аткарууга арыз, өмүр баян, отчет, иш план ж.б. жаза билүүгө машыктыруу;
- окуучуларга өздөрү түзгөн тексттерди, б.а. баяндама жана дил баяндарды, макала жана сын пикирлерди, доклад жана рефераты ж.б. кайрадан түзүүгө, оңдоого үйрөтүү;

**Кеп маданиятын окутуунун милдеттери:** окуучулардын адабий тилдин орфоэпиялык, лексикалык, морфологиялык, синтаксистик, сөз жасоо нормаларын туура сактай алгандыгы, аларды бузбагандыгы жана орфографиялык, пунктуациялык толук сабаттуулукка ээ болгондугу менен аныкталат. Адабий тилдин нормасын өздөштүрүүдө диалектилик, говордук сөздөрдүн кепте орунсуз колдонулушуна жол бербөөгө, терминдерди жана терминдик маанидеги сөздөрдү, архаизмдерди колдонууда алардын маанилерин туура, так түшүнө билүүгө жана аларды колдонуу белгилүү бир стилдик жана башка максаттарга негизделерине үйрөтүү;

Көркөм адабияттарда, кептин сүрөттөө түрүндө сөздүн эмоционалдык, экспрессивдик жана өтмө маанилерин колдонулуш зарылдыгын, текст түзүүдө жана оозеки пикир алышууда синоним сөздөрдү ылайыгына жараша тандап, иргеп пайдалануунун стилдик ыкмаларын аныктай билүүгө машыктыруу жана ал жөнүндө билгичтигин калыптандыруу.

Кеп маданиятынын адабият сабагы менен тыгыз байланыштуулугун түшүнүү; көркөм адабияттарда тилдин көркөм каражаттарынын колдонулуш максаттарын, стилдин ар түрдүү милдеттерин аныктай алууга жана аларды талдай билүүгө көнүктүрүү.

Окуучулардын кебинин бай жана ар тараптуу болушу сөздүк жумуштарынын системалуу жүргүзүлүшү, мааниси анча так, белгилүү болбогон сөздөрдү, синонимдик катарларды, синонимдик түгөйлөрдү сөздүктөрдүн жардамы менен аныкталышы аркылуу шартталат. Демек, окуучуларды сөздүктөр менен иштөөгө үйрөтүүнүн олуттуу мааниси бар.

Программада кеп маданиятынын материалдары грамматикалык темалар менен байланыштырылып берилди. Бир катар темаларга атайын бирден сааттар ыйгарылды. Демек, бул грамматикалык материалдарды окутууда окуучулардын теориялык билим-билгичтиктерин калыптандыруу менен бирге кебинин маданиятына машыктыруу милдети да коюларын билдирет.



**Фонетика, графиканы** өздөштүрүү аркылуу окуучулар кыргыз тилинин тыбыштык системасы, тыбыш менен тамганын өз ара карым-катнашы жөнүндө билим алышат. Тилдин тыбыштык жана маанилик жагынан ажырагыс биримдигин, фонетиканын лексика жана грамматика менен тыгыз байланышын түшүнөт; адабий тилдин орфоэпиялык, графикалык жана орфографиялык нормалары боюнча машыккандыктарга ээ болушат. Байланыштуу кепти үйрөнүшөт.

**Лексиканы, фразеологияны окутуунун милдеттери:** окуучуларга кыргыз адабий тилинин сөздү системасы тууралуу түшүнүк берүү; сөздү курамдык байлыгын, ар тараптуулугун элдин турмуш-тиричилиги, салт-санаасы, үрп-адаты, дүйнөгө көз карашы менен байланышты түшүндүрүү; өз ара пикир алышууда сөздөрдү, фразеологизмдерди адабий тилдин нормаларына, пикир алышуунун ар түрдүү формаларына (оозеки жана жазуу), максатына жана ар түрдүү кырдаалдарга ылайык тандап алууну үйрөтүү: сөз байлыгын толуктоого, аны улам өркүндөтүп отурууга, түшүндүрмө сөздүктөн, синоним, антоним жана фразеологизмдерге арналган сөздүктөрдөн пайдаланууга окуучуларды машыктыруу. Оозеки, жазуу байланыштуу кебин өнүктүрөт.

**Сөз курамы, сөз жасоону окутуунун милдеттери:** сөздүн тутумундагы маанилүү бөлүктөрүн (морфомаларды) туура аныктоону, сөз жасоодо жаңы сөз жасала тургандаган, ал аркылуу сөздү курамдын толукталып, байып отурушун, сөз жасоонун жолдорун үйрөтүү, туунду сөздөрдүн маанисин андагы сөз жасоочу каражаттардын мааниси менен байланыштырып түшүндүрүүгө, тубаса сөз менен туунду сөздүн өз ара карым-катнашын, кайсы сөз түркүмүнө тиешелүү экендигин аныктай алууга окуучуларды машыктыруу. Байланыштуу кепке үйрөтүү.

**Морфология, синтаксисти окутуунун милдеттери:** окуучуларга кыргыз тилинин грамматикалык түзүлүшүн, андагы нормаларга үйрөтүү; оозеки жана жазуу түрүндө пикир алышууда ал нормаларды туура колдоно билүүгө машыктыруу. Оозеки, жазуу, байланыштуу кебин калыптандыруу.

**Орфографияны, пунктуацияны окутуунун милдеттери:** кыргыз тилиндеги туура жазуунун эрежелерин үйрөтүү, ал эрежелерди туура жазууда колдонууга, башкалардын кебинин сабаттуулугун туура аныктай алууга машыктыруу; зарылдыгына жараша орфографиялык сөздүктөн пайдалана алгыдай абалга жетиштирүү.

## **III. ОКУУ ПРОЦЕССИН УЮШТУРУУ ФОРМАЛАРЫ ЖАНА БААЛОО**

### **3.1. Кыргыз тилин окутуу процессин уюштуруу формалары**

Эне тилин окутууга карата коммуникативдик ишмердүүлүк мамиле интерактивдүү окутуудагы окуучулардын тынымсыз өз ара баарлашуулары, карым-катнаш жасоо менен пикир алышуулары аркылуу ишке ашырылат. Бул багытта окутуу ишин уюштуруу үчүн атайын зарыл шарттарды түзүү зарыл. Мындай учурда окуучулар өзүн-өзү, коомду жана дегеле дүйнөнү таанып билүү менен турмушка карата болгон туура көз караштары калыптанат жана предметтик, түйүндүү компетенттүүлүктөргө ээ болушат. Интерактивдик окутууда көп жактуу коммуникативдүүлүк, жагымдуу психологиялык кырдаал, окуп-үйрөнүүгө атайын ыңгайлуу педагогикалык шарттар түзүлөт.

Интерактивдүү окутууга өз алдынча иштөө, жуп менен иштөө, топ менен иштөө, талкуулар, презентациялар кирет. Интерактивдүү окутуунун артыкчылыктары:

- окуучулар өздөрүн эркин сезип, "туура эмес жооп берип алам" деген коркунучтан алыс болуп, активдүүлүктөрү артат;
- ар бир окуучу өзүнүн жөндөмүн, шыгын, билимин көрсөтүүгө далалаттанат;
- жуп менен, топ менен иштегенге машыгышат;
- мугалим менен, бири-бири менен тыгыз карым-катнашта пикир алышуу ашат;
- окуучунун сынчыл ой жүгүртүүсү калыптанат;
- тапшырманы аткарууда бири-биринин тажрыйбаларын пайдаланууга, жаңы идеяларды жаратууга шарт түзүлөт;
- мугалим фасилитатор катары багыт берип, окуучу менен достук мамиледе болот.

**Байкоо жана салыштыруу методу.** Байкоо жана салыштыруу методу окуучулардын кептик, тилдик, маданият таануучулук ошондой эле, маалыматтык жана социалдык-коммуникативдик компетенттүүлүктөрүн калыптандырууга багытталат.

**Биргелешип окутуу.** Бул метод окуучуларга өз ара бири-бири менен маалымат алышып, баарлашууга, коюлган милдеттерди чечүү үчүн жамаатта, командада, топто өз ара мамилелешүүнүн ыкмаларына, өзүнүн көз карашын далилдей алуу менен талкууга катыша билүү маданиятына ээ болот. Алар кептик, социалдык-коммуникативдик жана өзүн өзү уюштуруу менен маселе чече билүүчүлүк компетенттүүлүктөрүн калыптандырууга багытталган. Буга акыл чабуулу (мээге чабуул), жупта, кичи топто иштөө, мозаика, ар кыл талкуулардын түрлөрү ж.б. кирет.

Акыл чабуулу – бул кеңири колдонулган интерактивдик ыкмалардын бири. Мында темага байланыштуу ойго келген идеялардын бардыгын, сыналбастан иштелип чыгат. Акыл чабуулунда окуучулар эркин, ишкер абалда чыгармачылык менен жаңы идеяларды жарата алышат. Интеллектуалдык жактан өнүгүшөт.

#### **Маалыматты түшүнүп окуу көндүмүн өнүктүрүүчү методдор.**

Бул методдор текст менен иштөө үчүн жаңы ыкмаларды колдонууну көздөйт, бардык окуучуларды окуу процессине тартууга, өтүлүп жаткан темага кызыгууну жаратууга, ой жүгүртүү ишмердигин активдештирүүгө жардам берет. Аларга ИНСЕРТ, эки бөлүктүү күндөлүк, жуптарда окуу жана биргелешип корутунду чыгаруу, чаташкан логикалык чынжырчалар ж.б. кирет.

**Жазуу кебин өнүктүрүүчү методдор.** Текстти жаратуучу ар кандай жумуштар окуучуларда түшүнүүнүн терең деңгээлин пайда кылат, аларда байкоо жүргүзүүгө кылдаттык менен мамиле жасоо өнүгөт, өз пикирин, жазуу ишинин өзгөчө мүнөзүн жаратууга жардам берет, өз ойлоруна, тажрыйбасына урматтоо менен мамиле жасай башташат.

Аларга беш-он мүнөттүк эсселер, дил баяндын элементтери менен изложение жазуу, аргументтүү эсселер жана башкалар кирет.

**Окуучулардын илимий-изилдөөчүлүк ишмердигин өнүктүрүүчү методдор.** Эне тил сабактарында окуучуларды илимий-изилдөөчүлүк ишмердикке үйрөтүүгө төмөнкүлөрдү киргизсек болот: көйгөйдү коюу, көйгөйдү чечүүнүн жолдорун аныктоо, ишмердиктин жолдорун аныктоо, күтүлүүчү натыйжаны кыска жана так жазуу, жыйынтыктарды корсетө билүү жана өзүн-өзү талдоо.

Педагогикалык практикада долбоор методу, документ булактарын изилдөө, илимий жактан маанилүү материалдарды издөө жана топтоо, интервью, портфолио, концепция картасы ж.б. колдонуу ийгиликти жаратып жатат.

### **3.2. Окуучулардын окуу ишмердүүлүктө рүн баалоонун критерийлери**

#### **1. Окуучулардын оозеки жоопторун баалоонун жалпы чен-өлчөмдөрү**

Окуучу менен мугалимдин ортосундагы байланыштын эң көп колдонулган формаларынын бири – мугалимдин суроо-тапшырмаларына окуучунун оозеки жооп бериши. Жооптун тууралыгы белгилүү өлчөмдө суроо-тапшырмалардын түшүнүктүү, так берилишине байланыштуу да болот жана убакыт үнөмдөлөт.

Оозеки жоопторду баалоодо төмөнкүлөрдү эске алуу керек: окуучунун аныктаманын маңызын, тексттин кебин түшүнүүсү, алардын негизги маанисин, мазмунун айтып бериши, айтылуучу ойго карата сөздөрдү тандап, билип, ыктуу колдонушу. Сүйлөм курулуштарынын тактыгы, анын айтылыш интонацияларынын тууралыгы, берген жоопторунда өз оюнун болушу, анын далилдүүлүгү; сүйлөө кебинин лексикалык байлыгы, ой жагынан ырааттуулугу.

Оозеки жооптордо беш «5» деген баа төмөнкү учурларда коюлууга тийиш: мугалимдин суроо-тапшырмаларына толук, канааттандырарлык жооп берсе; окуу китебин, мугалимдин түшүндүрүүсүн түздөн-түз ээрчибей, өз оюн кошумчалап, кебин адабий тилдин нормасында системалуу түрдө айтып берсе, айткан теориялык түшүнүктөрүн мисалдар менен айкаштырып далилдей алса;

«4» деген баа жогорудагы тапшырмаларды аткарууда анча-мынча так эместиктер кетирилсе, ал кетирилген так эместиктерди ондоо, ойго толуктоо иретинде берилген кошумча суроолорго толук, ойдогудай болбой, бирок жалпысынан негизги түшүнүгү бар экени билинип турса коюлат.

Мугалимдин суроосуна окуучу анча-мынча жооп берип, толук эмес түшүнүгүн көрсөтүп, теориялык маселелерди мисал менен далилдей албаса, кебинде өз оюн системалуу баяндай албай, сүйлөө кебинде эки-үч ката кетирсе «3» деген баа коюлат.

«2» деген баа окуучу материалды билбей, аныктамаларды туура айтып бере албай, маанисин бузуп, келтирген мисалы да дал келбей айтылган учурда коюлат.

Ал эми мугалимдин суроосу таптакыр жоопсуз калып, аны чечмелөөгө түшүнүгү жок болуп, аракетин көрүнсө «1» деген баа коюлат.

#### **2. Окуучулардын жазуу иштерин баалоо**

Мугалим окуучулардын жазуу иштерин баалоодо төмөнкүлөрдү эске алат: айтылган сөздөрдү туура кабылдап, теориясы менен айкалыштырып, орфографиялык эрежелерге ылайык туура жаза билүүсү окуучунун ар түрдүү дилбаян, баяндама жумуштарына өзүнүн түшүнүгү ой жүгүртүүсүн системалуу түрдө жаза билүү деңгээли; жазууда орфографиялык, пунктуациялы жана стилистикалык эрежелердин сакталышы; окулган текст боюнча план түзүп, реферат, доклад жаза билүүсү, иш кагаздарын өз эрежеси, талаптары боюнча жазуусу ж.б.

#### **Жат жазууларга коюлуучу бирдиктүү талаптар жана баалардын чен-өлчөмдөрү**

Жат жазуу – окуучулардын орфографиялык, пунктуациялык сабаттуулугун текшерүүнүн эң негизги формаларынын бири.

Ал үчүн өтүлгөн темаларга карата текст туура тандалып, окуучулар үчүн түшүнүктүү болушу керек. жат жазуунун текстинде учураган айрым түшүнүксүз, өтүлө элек эрежелерге ылайык жазылуучу сөздөрдү мугалим доскага жазып бериши керек. бирок мындай сөздөр жалпы тексттин көлөмүнүн бештен бир бөлүгүнөн ашпоого тийиш.

Ар бир жат жазууда белгилүү максат болот. Ал өтүлгөн материалдын кандайча өздөштүрүлүп жаткандыгынан кабар берип, теориялык билимди иш жүзүндө колдоно билүүгө үйрөтүүсү керек.

**Текшерүү жат жазуусунун текстинин көлөмү:**

5-класска 90-100 сөз, 6-класска 100-110 сөз, 7-класска 110-120 сөз, 8-класска 120-150 сөз, 9-класска 150-170 сөздөн турган тексттер алынат.

*Жат жазуунун каталары төмөндөгүдөй учурларда эсептелинет:*

- өтүлө элек эрежелерден кетирилген каталар;
- сөздүн жазылышын билип туруп, тамгаларды байкабай (механикалык түрдө) алмаштырып же айрым тыбыштар түшүп калган учурда (мисалы: «кызмат» дегендин ордуна «кызма» деп, «түшүм» дегендин ордуна «түшм» болуп жазылса)
- орфографиялык эрежелерди такталбай эки түрдүү жазылып келе жаткан сөздөр (мисалы: «дубана» - «думана», «насыят» - «насаат»)
- жазма тамгалардын басма түрүндө жазылып калган учурлары. Бир сөз же сөздүн бир мүчөсү түшүрүлүп жазылып, же алмаштырылып калып, ошол сүйлөм ой жагынан, стилдик байланышы жагынан бузулбаса (мисалы: айылдык кишилер – айыл кишилери, атчан кишилер – атчандар – атчан адамдар ж.б.)

Баа коюуда мугалим катанын одоно же одоно эместигине карата мамиле кылат. Одоно эмес ката окуучунун сабатын текшерүүдө чечүүчү мааниге ээ болбойт. Ошондуктан андай каталардын эки-үчөөнү бир ката катары эске алуу керек. Одоно эмес каталарга төмөнкүлөрдү кошууга болот:

- сөздөрдү ташымалдоодо сөз туура ташымалданып, ташымал белгисинин коюлбай, же белгинин эки жакка тең коюлушу;
  - интонацияга байланыштуу тыныш белгинин алмаштырылып коюлушу (мисалы сүйлөмдүн баш жагында сырдык сөздөн кийин үтүрдүн ордуна илеп белгисинин коюлуп калышы ж.б.);
  - окуучу жазылышын билип туруп, бир сөздү бирде туура, бирде ката жазса;
  - бир эле сөздөн ар кайсы жерде бирдей ката кетирсе, бир эле ката деп эсептелинет;
- Жазуу жумушунун тазалык деңгээлине; оңдоолордун көп, аздыгына карата мугалимге бир бааны төмөндөтүп коюуга мүмкүндүк берилет. Айрыкча, булганыч жазылган жана үчтөн ашык оңдоосу бар иштерге «5» деген бааны ыйгарууга болбойт.

Мугалим өзгөчө көңүл бура турган орфограмма жана пиктограммалар текстте төмөндөгүдөй сандардын айланасында болууга тийиш:

5-класста 10-12 ар түрдүү орфограмма, 2-3 пунктограмма, 6-класста 14-16 ар түрдүү орфограмма, 4-5 пунктограмма, 7-класста 16-18 ар түрдүү орфограмма, 6-7 пунктограмма, 8-класста 18-20 ар түрдүү орфограмма, 10-12 пунктограмма.

Жат жазуу текстинде атайын өтүлгөн эрежелерге ылайык 5-класста 4-5, 6-7-класста 5-7, 7-9-класста 8-10, 10-11-класста 10-12 жазылышы татаал сөздөр сөзсүз түрдө аралашууга тийиш. Ошондой эле текшерүү жат жазуусунда 5-класста 2-3, 6-7-класстарда 3-4, 8-9-класстарда 4-5 татаал сүйлөмдөр болушу керек.

Жат жазууларда орфографиялык, пунктуациялык каталар, жазуунун техникалык эрежелери, иштин тазалыгы эске алынып бир гана баа коюлат. Эгерде, айрым учурларда, жат жазууга кошумча иштер тапшырма катары кошо берилсе, экөөнө эки башка баа коюу талап кылынат.

**Жат жазууга баа коюуда мугалим төмөнкүдөй чен-өлчөмдөрдү жетекчиликке алат:**

«5» деген баа катасыз жазылган, бир орфографиялык же бир пунктуациялык катадан ашпаган, үчтөн ашык оңдоолор болбогон иштерге коюлат.

«4» деген баа каталардын жалпы саны төрттөн ашпаган (эки орфографиялык, эки пунктуациялык же төрт орфографиялык, төрт пунктуациялык) жат жазууларга коюлат.

«3» деген баа төрт орфографиялык, төрт пунктуациялык же үч орфографиялык, беш пунктуациялык катасы жок туруп жети ката жиберилген иштерге коюлат.

«2» деген баа «3» коюлуучу иштин чегинен ашкан, жети орфографиялык, жети пунктуациялык; же алты орфографиялык, сегиз пунктуациялык же сегиз орфографиялык, алты пунктуациялык ката кетирген иштерге коюлат.

Сөздүк жат жазууларында: 5-класс үчүн 10-20 сөз, 6-класс үчүн 15-25 сөз, 7-класс үчүн 25-30 сөз, 8-класс үчүн 20-35 сөз, 9-класс үчүн 20-40 сөздөн турган текст алуу жагы белгиленет.

Сөздүк жат жазууларда: «5» деген баа катасы жок, «4» деген баа бир эки катасы бар, «3» деген баа үч-төрт ката кетирген, «2» деген баа төрт-беш катасы бар, «1» деген баа 7ден ашык ката кетирилген иштерге коюлат.

**Кыргыз тилинен окуучулардын баяндамасын баалоо  
Баяндаманы баалоонун чен-өлчөмдөрү**

Жазуу түрүндөгү кеңири баяндамага сөздүн белгилүү өлчөмдөгү саны сакталган байланыштуу тексттен үзүндү алынат. Текст 5-класс үчүн 100-150 сөз, 6-класс үчүн 150-200 сөз, 7-класс үчүн 200-250 сөз, 8-класс үчүн 250-350 сөз, 9-класс үчүн 350-450 сөздүн айланасында берилет.

Баяндаманы баалоодо мугалим төмөнкүлөрдү эске алууга тийиш: баяндаманын аткарылыш максатына, анын түрлөрүнө (кыска, кеңири, тандалмалуу, кошумча, тапшырма берилүү менен жазылуучу ж.б.) карата окуучунун ишти аткаруусу; окуучуну тексттин мазмунун түшүнүп кабылдоосу; ошого байланыштуу тексттеги окуянын баяндалыш системасы; окуучунун план түзө билиши, ага жооп бериши; окуучунун индивидуалдуу кеби менен тексттин кебинин ортосундагы байланышы жана андагы чыгармачылыгынын көрүнүшү: иштин грамматикалык жана стилистикалык жактан аткарылыш деңгээли, ой-туюмунун жыйынтыктуулугу.

Баяндамада эки баа коюлат. Баяндама тил сабагында болсо, эки баасы тең кыргыз тилге коюлат. Ал эми адабият сабагында жаздырылса, биринчи баа адабиятка тиешелүү болуп, экинчи баада орфографиялык жана пунктуациялык сабаттуулук эске алынып, кыргыз тилине таандык болот. *Биринчи бааны* коюуда төмөнкүдөй бирдиктүү талап жетекчиликке алынат:

Биринчи баа иштин мазмунунда темага жооп берүүсүнө, сөз байлыгына, сөз каражаттарын ыгы менен колдонуусуна, башкы ойду ача билүүсүнө, талапка карата текстти кеңири же кыскача баяндай алуусуна, чыгармачылык мүнөздөгү кошумча тапшырмаларды аткарыш деңгээлине коюлат. Баяндамада экинчи бааны окуучунун орфографиялык жана пунктуациялык сабатын эске алуу менен, жат жазуунун чен-өлчөмдөрү боюнча балоо зарыл.

9- классты аяктап жатканда жазуу түрүндөгү баяндамага байланыштуу тексттен үзүндү алынып, дил баяндын элементтери камтылган баяндама жаздырылат. Окуучулар берилген текстти кеңири же кыска баяндоо менен чыгармачылык тапшырманы аткаруусу зарыл. Баяндаманы жаздыруунун алдында *киришүү аңгемеси* өткөрүлөт. Анын максаты – текстти кабыл алууга даярдоо менен баяндама жазууга карата окуучулардын кызыгуусун пайда кылуу. Бул аңгемелешүүдө мугалим тексттин автору, окуя болуп өткөн тарыхый кырдаал тууралуу кыскача түшүнүк айтат. Айрым учурда тексттин темасы, идеясы, проблемалары, түшүнүксүз сөздөр, терминдер чечмеленет.

Баяндаманы жазууда **текст эки жолу окулат. Биринчи жолку окууда** окуучулар тексттин мазмунун, негизги оюн түшүнүү менен теманы аныктап, микротемалардын ырааттуулугун эстеп калуулары керек. Окуучулар жумушчу дептерине айрымдарын жазуу менен **план түзүүгө** үлгүрүшү мүмкүн. **Он беи минут өткөндөн кийин текст экинчи ирет окулат** да андан соң баяндама жазыла баштайт. Текстти экинчи жолу уккандан кийин окуучулар өздөрүнүн пландарын иреттеп, айрым даталарды, фамилияларды такташат. Панда автордун стилин чагылдырган түйүндүү сөздөр, сөз айкаштары берилет. Баяндама жазууда сөзсүз түрдө эле окуучулардын өз сөздөрү менен гана жазууну талап кылуу да зарыл эмес. Окуучунун тексттегидей эле баяндаганы оң. Татаал тексттерди угууда окуучулар үчүн кыйын деп эсептелинген айрым эпизоддорду белгилөө менен кыскача конспектилөөгө мүмкүндүк түзүлөт. Татаал деп эсептелинген аттарды, каармандардын фамилияларын, тарыхый окуялардын аталыштарын, географиялык аттарды мугалим доскага жазып коюусу зарыл. Баяндама жазууда ар кыл типтеги сөздүктөр менен пайдаланууга уруксат берилет. Текстти баяндоо менен бирге эле **дилбаяндын элементтери катышкан чыгармачылык иштер да аткарылат**. Сунуш кылынган ар кыл варианттагы тексттин ар биринин аяк жагында чыгармачылык багыттагы суроо-тапшырмалар орун алган. Алардын ичинен тандалып алынган тексттин суроо-тапшырмасын мугалим доскага жазып коёт. Чыгармачылык тапшырмаларды аткарууда окуучу текстке карата өзүнүн жекече ой жүгүртүүсүн 120-180 сөз көлөмүндө кошумчалоосу талап кылынат.

*Баяндаманы баалоодо мугалим төмөнкүлөрдү эске алууга тийиши:*

- баяндаманын аткарылыш максатына, анын түрлөрүнө карата окуучунун ишти аткаруусу;
- окуучунун тексттин мазмунун түшүнүп кабылдоосу;
- тексттеги окуянын ырааттуу баяндалыш системасы;
- окуучунун план түзө билиши, ага жооп берүүсү;
- окуучунун жекече кеби менен тексттин кебинин ортосундагы байланышы жана андагы чыгармачылыгынын көрүнүшү;
- иштин грамматикалык жана стилистикалык жактан аткарылыш деңгээли, ойтуюмунун жыйынтыктуулугу.

*Баяндаманы баалоодо* окуучулардын адабият сабагынан алган адабий-теориялык билим деңгээлдери, түшүнүктөрү, тексттин мазмунун өздөштүрө билүүсү, иштин мазмунунун темага жооп берүүсү, сөз байлыгын, сөз каражаттарын ыгы менен колдонуусу, башкы ойду ача билүүсү, талапка карата текстти кеңири же кыскача баяндай алуусу, чыгармачылык мүнөздөгү кошумча тапшырмаларды аткарыш деңгээли, орфографиялык, пунктуациялык жана грамматикалык сабаттуулуктары бааланат.

### **Баяндаманы баалоонун чен-өлчөмдөрү**

<b>Баасы</b>	<b>Мазмуну, сөз байлыгы жана тил каражаттары</b>	<b>Сабаттуулугу</b>
<b>«5»</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- тексттин мазмуну толук ачылып, окуучунун чыгармачылыгы абдан жакшы билинсе;</li> <li>- баяндаманын мазмуну темага толук дал келсе;</li> <li>- фактылык каталары жок болсо;</li> <li>- берилген тексттин 75% сакталса;</li> <li>- иштин мазмуну ырааттуу, логикалуу баяндалса;</li> <li>- иш өзүнүн лексикалык сөз байлыгынын молдугу, сөздөрдү так, туура колдонсо; синтаксистик конструкциялардын ар түрдүүлүгү менен айырмаланса;</li> <li>- текст көркөмдүүлүгү жана стилдик</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- катасыз жазылса;</li> <li>- бир орфографиялык же бир пунктуациялык катадан ашпаса;</li> <li>- үчтөн ашык оңдоолор болбогон иштер.</li> </ul>

	бирдиктүүлүгү жагынан айырмаланса; - мазмунунан бир гана так эместик кездешсе.	
«4»	- иштин мазмуну негизинен темага дал келсе; - анча мааниге ээ эмес темадан четтөө болсо; - иштин мазмуну негизинен жеткиликтүү бирок айрым бир фактылык так эместиктер кездешсе; - берилген тексттин 70% камтылса; - ой жүгүртүүсүн айрым бир учурда ырааттуу эмес баяндаса; - кептин лексикалык жана грамматикалык жактан курулушу жетишээрлик деңгээлде ар түрдүү болсо; - иштин стили бирдиктүүлүгү жана көркөмдүүлүгү жагынан айырмаланса; - мазмунунан 2 жана кептик жагынан 3-4 так эместиктер кездешсе.	- каталардын жалпы саны төрттөн ашпаса; - эки орфографиялык, эки пунктуациялык же үч грамматикалык ката кетсе; - бир орфографиялык, үч пунктуациялык же үч грамматикалык ката кетсе; - төрт пунктуациялык, үч грамматикалык ката кетсе. - үч грамматикалык, эки орфографиялык ката кездешсе.
«3»	- темадан өтө көп четтөөлөр болсо; - иштин мазмуну негизинен жеткиликтүү бирок анда 3-4 фактылык каталар кездешсе; - иштин көлөмү берилген тексттин 70%инен азын түзсө; - ойду ырааттуу баяндоодон кемчиликтер кетсе; - лексикалык сөз байлыгы жарды, колдонгон синтаксистик конструкциялары бир түрдүү болсо; - сөздөрдү туура эмес колдонсо; - иштин стили бирдиктүү эмес, кептин көркөмдүүлүгү жетишсиз болсо; - иштин мазмунунан 4 так эместик жана 5 кептик кемчиликтер кетсе.	- беш-жети пунктуациялык же бир орфографиялык, төрт-жети пунктуациялык, төрт грамматикалык ката кетсе; - эки орфографиялык, үч-алты пунктуациялык, төрт грамматикалык ката кетсе; - үч орфографиялык, беш пунктуациялык, төрт грамматикалык ката кетсе; - төрт орфографиялык, төрт пунктуациялык, төрт грамматикалык ката кетирилген иштер.
«2»	- иш берилген темага дал келбесе; - көптөгөн фактылык так эместиктер кездешип, баяндаманын көлөмү берилген тексттин 50% тинен кем болсо; - иштин бардык бөлүктөрүндө ойдун ырааттуулугу сакталбай, алардын ортосундагы байланыш бузулса; - баяндаманын тексти планга ылайык келбесе; - лексикасы өтө жарды, автордук образдуулуктар, кеп түрмөктөрү жокко эсе; - сөздөр туура эмес колдонулса; - иштин бөлүктөрүнүн ортосундагы байланыш жокко эсе; - иш бир типтүү, кыска сүйлөмдөр менен жазылса; - тексттин стилдик биримдиги бузулса; - ортосунда мазмуну ачылбай калган, сүйлөм курулуштары жана сүйлөм аралык байланышы абдан начар жазылган иштерге; - иштин мазмунунан 6 так эместик жана 7 кептик кемчиликтер кетирилсе.	- жетиден ашык одоно орфографиялык ката кетирилсе; - сегизден ашык пунктуациялык ката кетирилсе; - бештен ашык грамматикалык каталар кетирилсе - «3» коюлуучу иштин чегинен ашкан иштер.
«1»	Мазмуну такыр туура эмес берилген же	Каталардын саны «2» деген

	берилбей калган, кеби түшүнүксүз, ою иретсиз жазылган иштерге коюлат.	баанын нормасынан ашып, жетиден ашык орфографиялык, пунктуациялык жана грамматикалык каталар кетирилсе.
--	---	---

### Тестти баалоо

*Тесттик тапшырманы аткарууну баалоодо төмөнкүдөй өлчөгүч (шкала) колдонулат*

Баллдар	Тапшырманы аткаруу деңгээли
1	“2” баллдан да аз
2	Сунушталган тапшырманын 20% аткарылган
3	Сунушталган тапшырманын 30% аткарылган
4	Сунушталган тапшырманын 40% аткарылган
5	Сунушталган тапшырманын 50% аткарылган
6	Сунушталган тапшырманын 60% аткарылган
7	Сунушталган тапшырманын 70% аткарылган
8	Сунушталган тапшырманын 80% аткарылган
9	Сунушталган тапшырманын 90% аткарылган
10	Сунушталган тапшырманын баары аткарылган

Эскертүү: Эгер, окуучу тестти аткарбаса, анда “0” балл коюлат.

**Жыйынтык бааны чыгаруу.** Ар бир чейректин жана окуу жылынын акырында жыйынтык баа коюлат. Ал баарыга бирдей жана кыргыз тили боюнча окуучунун даярдыгынын бардык жактарын жалпылаштырылган түрдө: теориялык материалды өздөштүргөндүгүн, ыкмаларга, кептик өнүгүүлөргө ээ болгондугун, орфографиялык жана пунктуациялык сабаттуулугунун деңгээлин чагылдырып турат. Жыйынтык баа механикалык түрдө чыгарылбастан, окуучунун чыныгы билимдеринин фактылык көрсөткүчтөрүнүн негизинде коюлушу керек. Ал буга чейинки окуучунун күнүмдү жетишкендиктерин эске алуу менен жыйынтыкталат. Жыйынтык бааны коюуда окуучунун кептик, орфографиялык, пунктуациялык ыкмаларга ээ болуу деңгээлине басым жасалат. Эгер, окуучу жазуу иштеринен буга чейин начар болсо, сабаттуулугу боюнча жыйынтык баа да начар болушу мүмкүн. 9- класстарда дил баян жазууда мазмунунун баасы адабият сабагына, ал эми, сабаттуулугунун баасы кыргыз тили сабагынын журналына коюлат. Дил баян, жат жазуу, баяндамаларынын баасы журналга кайсы күнү жаздырылса, ошол күнгө так коюлуусу талап кылынат.



## IV. МАТЕРИАЛДЫК-РЕСУРСТУК КАМСЫЗДОО

### 4.1. Ресурстук камсыздоого коюлуучу талаптар

Бала көрүү, угуу, кармап көрүү, тажрыйбада колдонуп көрүү аркылуу элестерди тезирээк андап, ал тууралуу ойлонуп, жыйынтык чыгарат. Иллюстрациялар, диафильм, портрет, пейзаж, схемалар баланын окуу материалды түшүнүүсүнө жардам берет. Аудио жазуулар аркылуу анын жаратмандыгы өнүгүүсү мүмкүн. Тажрыйбаларды жүргүзүүсү, кармап көрүүсү, колдонуп көрүшү аркылуу окуучуда ассоциациялаш, талдоо, жөндөмү, актоо жана каралоо сыяктуу көнүмүш жана жаңы жөндөмдөрү өсөт. Окуучу өз ишинин натыйжасын көргөндө жөндөм, ушул иштин автору, жаратмандыгына байланыштуу сезимдери калыптанат жана келечекте өз ордун табууга болгон ишеничи дагы артат. Окуучулардын көнүгүү жана зээндүүлүгүн өнүктүрүүгө таасир көрсөтүүчү ресурстарды 5 түргө бөлсө болот:

1. Көрүүгө болжолдонгон - видео кассеталар, слайддар, DVD дисктер, иллюстрациялар, сүрөттөр (портрет, пейзаж, интерьер), схемалар ж.б.у.с.

2. Угууга болжолдонгон - аудио кассеталар, магнитофон тасмаларына жазылган атактуу актёрлордун үндөрүнүн коштоосунда айтылган жомоктор, ыр саптары, обондуу ырлар ж.б.у.с.

3. Жазууга болжолдонгон - тест-карточкалар, тесттер, эсселер, түрдүү стилде, түрдүү басылма жана көркөм чыгармалардан алынган тексттер, каттар, баян, диктанттар ж.б.у.с.

4. Талдоо кылууга болжолдонгон – долбоорлор, тажрыйбалар, изденүүлөр, жыйнактар, энциклопедиялар ж.б.у.с.

5. Сүйлөөгө болжолдонгон – презентациялар, сахна көрүнүштөрү, топтогу иштер, көркөм чыгармалар ж.б.у.с.

### 4.2. Шыктандыруучу окуу чөйрө сүн түзүү

Эне тили — пикир алышуунун куралы, ойдун тикеден тике чындыгы катары көп кызматты өзүнө аркалаган көрүнүш. Ал карым-катнаштын каражаты болуу менен бирге эле чындыкты чагылдыруунун жана таанып билүүнүн куралы, ошондой эле, инсандын рухий жана интеллектуалдык жактан өнүгүүсүнө да шарт түзөт. Эне тилине канчалык деңгээлде ээ болгондугу окуучунун башка предметтерди айрыкча экинчи тилди, чет тилдерди жана калган предметтерди өздөштүрүүдөгү ийгиликтеринен көрүнөт. Ошондой эле, аналитикалык ой жүгүртүүсүнүн өнүгүүсү да ушуга байланыштуу. Тил менен ой жүгүртүүнү бири-бирисиз элестетүү эч мүмкүн эмес. Алар өз ара жуурулушкан бир бүтүндүктү түзүп турат. Эне тили предмет катары мектепте үч аспектиде окутулат: 1) тилдин системасы; 2) орфографиялык жана пунктуациялык көндүмдөр; 3) кеп маданиятын өнүктүрүү. Эне тилин окутуунун максаты — мектеп бүтүрүүчүсү тилдик жана кептик нормаларга ылайык кептик ой жүгүртүүчүлүк ишмердүүлүккө ээ болуу менен маданий-адептик жактан да калыптануусун жөнгө салуу.

Атап айтсак: тилдик компетенттүүлүктө - мектеп окуучусун тилдик бирдиктерди алардын тилдин системасындагы функциялары жана тексттеги ролу менен байланышта түшүнүүгө; лингвистикалык бирдиктерди функциялары, маанилери жана стилдери боюнча топтоштурууга; тилдик бирдиктерди түзүлүшү, мааниси жана стили боюнча айырмалоого; кептин оозеки жана жазуу формаларынын өзгөчөлүктөрүн салыштырууга; орфографиялык жана пунктуациялык ыкмаларга ээ кылууга окутуу. Кептик компетенттүүлүктө - мектеп окуучусун коммуникативдик милдеттерди аныктоого, тилди

пикир алышуунун ар кыл кырдаалдарында оозеки жана жазуу формасында пайдаланууга, өзүнүн сөздүк байлыгын байытуу менен кептик мүмкүнчүлүктөрүн кең ейтүүгө, мисалы: карым-катнаштын максатына ылайык кептин предметин жана темасын түшүнүүгө жана белгилөөгө; тексттеги биринчи жана экинчи орундагы маалыматтарды бөлүп көрсөтүүгө, аларды чындык менен салыштырууга; адабий тилдин (стилдердин) нормаларына, пикир алышуунун максатына (кептик кырдаалдарга) ылайык текст түзүүгө; тексти ар кыл стилдик талаптарга, ар кыл эмоционалдык жагдайларга ылайыктап кайрадан түзүүгө; коммуникативдик мазмунуна ылайык тексттердин функционалдык семантикалык типтерин, кептин ар кыл жанрындагы жана стилиндеги тексттерди айырмалоого жана пайдаланууга үйрөтүлөт. Маданий компетенттүүлүктө мектеп окуучусун пикир алышууга катышуу менен социалдык-кептик, маанилик жана тарыхый-маданий контекстти эске алуу менен сүйлөшүү маданиятынын нормаларына ээ болууга, коомдо калыпка түшкөн жүрүм-турумдун эрежелерине ылайык карым-катнаштын катышуучусунун социалдык ролун өзүнө кабыл алуу менен элдин маданий мурасынын маанилүү бөлүгү, ыйык баалуулукка айланган эне тилин урматтоого жана сактоого окутуп-тарбиялоо ж.б.

## Пайдаланууга сунушталган илимий-методикалык эмгектер

1. *Абдуллаев Э., Исаев Д.* Кыргыз орфографиясынын эрежелери. Ф.: Мектеп, 1986.
2. *Абдуллаев Э., Давлетов С., Иманов А., Турсунов А.* Кыргыз тили. Ф.: Илим, 1986.
3. *Ахматов Т., Өмүралиева С.* Кыргыз тили (фонетика, лексика). Ф.: Мектеп, 1990.
4. *Ахматов Т., Давлетов С., Сартбаев К., Иманалиев С.* Тил илимине киришүү. Фрунзе: Мектеп, 1980.
5. *Бекбоев К., Тимофеев А.* Сабактын оптималдуу вариантын даярдап өткөрүүнүн методикасы. Фрунзе: Мектеп, 1988.
6. *Головин В.Н.* Основы культуры речи. М.: Высшая школа, 1988.
7. *Давлетов С., Кудайбергенов С.* Азыркы кыргыз тили. Морфология. Фрунзе: Мектеп, 1990.
8. *Давлетов С.* 1) Расмий иштиктүү стиль жана аны мектептерде окутуу. Фрунзе: Мектеп, 1990. 2) Сөз маданияты жана ага коюлуучу талаптар. Кыргыз маданияты, 1986, 3-апрель, 10-апрель.
9. *Дыйканов К.* 1) Кыргыз тилинин тарыхынан. Фрунзе: Мектеп, 1980.
10. *Жапаров Ш.* Кыргыз диалектологиясы. Фрунзе: Мектеп, 1982.
11. *Жаманкулова К., Мусаева В.* 5-6-класстарда кыргыз тилин окутуунун айрым маселелери. Фрунзе: Мектеп, 1990.
12. *Иманалиев С.* Кыргыз тилиндеги сырдык сөздөр. Фрунзе: Мектеп, 1988.
13. *Иманов А., Сапарбаев А.* Кыргыз тили (синтаксис). Фрунзе: Мектеп, 1988.
14. *Карасаев Х.* 1) Орфографиялык сөздүк, Фрунзе: КСЭнин башкы редакциясы, 1983. 2) Орфографиялык сөздүк (окуучулар үчүн) Фрунзе: Мектеп, 1987. 3) Өздөштүрүлгөн сөздөр. Фрунзе: КСЭнин башкы редакциясы, 1986.
15. *Курманалиев В.* Кыргыз тилиндеги ат атоочтор. Фрунзе: Илим, 1980.
16. Кыргыз адабий тилинин грамматикасы. Фрунзе: Илим, 1980.
17. Кыргыз адабий тилинин стилдик өзгөчөлүктөрү. Фрунзе: Илим, 1983.
18. Кыргыз тилинин антонимдер сөздүгү. Фрунзе: Илим, 1985.
19. Кыргыз тилинин фразеологиялык сөздүгү. Фрунзе: Илим, 1980.
20. Кыргыз тилинин омонимдер сөздүгү. Фрунзе: Илим, 1986.
21. *Кожина М.Л.* Стилистика русского языка. М: Просвещение, 1983.
22. *Мукамбаев Ж.* Кыргыз тилинин диалектологиялык сөздүгү. Фрунзе: Мектеп, 1978.
23. Кыргыз тилиндеги татаал сүйлөмдөр. Фрунзе: Илим, 1981.
24. *Мусаева В.* Мектепте лексиканы окутуу (1993); Жат жазуулар жыйнагы. 5-11-кл. (2013); Баяндамалар жыйнагы (5-8-кл.) (2013); Баяндамалар жыйнагы (9-11-кл.) (2013); Байланыштуу кепти грамматикалык негизде окутуу (1998); Байланыштуу кепти, кептин стилдерин окутуу. 5-11-кл (2009); Чечендик кепти (риториканы) окутуу (2011); Кыргыз элинин чечендик кебин окутуу. Монография (2013); Чечендик кепке үйрөтүү. Монография (2013); Сүйлөшүү маданияты аркылуу чечендик кепке үйрөтүү (2013); Окуп –үйрөнүүдөн күтүлүүчү натыйжалар: максаттар жана көрсөткүчтөр 5-9-кл. (2014); Кыргыз тили (Кыргыз тили таблица, чийме, схемаларда) 1-11-кл (2014); Кыргыз тилин компетенттүүлүктүн негизинде окутуу (2014); Кыргыз тилин жана адабиятын компетенттүүлүктүн негизинде окутуу. Сабактардын иштелмелери (2014).
25. *Орусбаева Б.* Кыргыз терминологиясы. Фрунзе: Мектеп, 1983.
26. *Орусбаева Б., Закиров В.* грамматикалык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү. Фрунзе: Мектеп, 1981.
27. *Мукамбаев Ж., Осмонкулов А.* Кыргыз тилинин сөздүгү. Фрунзе: Мектеп, 1978.
28. Кыргыз тилинин тыбыштык системасын окутуу. Фрунзе: Мектеп, 1986. Эне тилин окутуу тарыхынан. Фрунзе: Мектеп, 1983.

29. *Осмонова Ж.* Основы методики русского языка 4-8-классах. М: Просвещение, 1984. Обучение пунктуации в среднем школе. М: Педагогика, 1982. Оценка знания, умения навыков учащихся по русскому языку. М: Просвещение, 1986.
30. *Өмүралиев Б.* Кыргыз тилинин синтаксисин окутуу. Бишкек, Мектеп, 1992.
31. *Рысбаев С.* Дил баяндар жыйнагы, Шам, 2004, 2005; Окуучунун сүйлөө жана жазуу ишмердиги (Педагогикалык технологиялар) Б.: 2014.
32. *С.Рысбаев, Б.Абдухамидова,* Кыргыз тилинен жат жазуу жүргүзүүнүн жолдору жана тексттер жыйнагы, 5-11-кл., -Б., 2017
33. *Сартбаев К.К.* 1) Кыргыз тилиндеги татаал сүлөмдөрдүн синтаксиси. Фрунзе: Мектеп, 1975. 2) Тил илими. Фрунзе: Мектеп, 1975. 3) Кыргыз тилинин окутуунун методикасы. Фрунзе: Мектеп, 1978.
34. *Сартбаев К.К.* 1) Кыргыз тилиндеги татаал сүйлөмдүн синтаксиси. Фрунзе: Мектеп, 1975. 2) Тил илими. Фрунзе: Мектеп, 1975. 3) Кыргыз тилин окутуунун методикасы. Фрунзе: Мектеп, 1978. 4) Тил илиминин маселелери. Фрунзе: Мектеп, 1987. 5) Кыргыз тилинин изилдениши. Фрунзе: Мектеп, 1987.
35. *Сартбаев К.К.* Стилистиканын милдети жана изилдөө объектиси. Эл агартуу, 1983, №4.
36. *Сартбаев К.К., Үсөналив С.* Кыргыз тилинин синонимдер сөздүгү. Фрунзе: Мектеп, 1973.
37. *Сейдакматова К.* 1) Кыргыз тилинин кыргызча этимологиялык сөздүгү. Фрунзе: Илим, 1988. 2) Татаал сөздөрдүн орфографиялык сөздүгү (окуучулар үчүн). Фрунзе: Мектеп, 1985.
38. *Тойчубекова А.* Азыркы кыргыз тилиндеги чакчылдар. Фрунзе: Кыргыз ИАсынын басмасы, 1960. Кыргыз тилинин тыныш белгилери. Фрунзе: Мектеп, 1978. Кыргыз тилинин сөз айкаштары. Фрунзе: Мектеп, 1978.
39. *Усубалиев Б.* Антонимдер жана аларды окутуу. Фрунзе: Мектеп, 1987.
40. *Уметалиева Б.* Имя прилагательное в современном киргизском языке. Фрунзе: Мектеп, 1977.
41. *Үсөналиев С.* Кыргыз тилинин справочниги, Кыргыз тили 6-7-класстар, Кыргыз тилинин методикасы. 2006